

35990, VII, B. 9

„SLOVANSKA KNJIŽNICA“

Cena 40 kr.

Snopič 89-90.

Rokovnjači.

Narodna igra v petih dejanjih
s petjem.

Po Jurčič-

Kersnikovem romanu

spisal

Fran Govékar.

Tisk. in zal.

„Goriška Tiskarna“ A. Gabršček.

1899.

Anton Verovšek; Blaž Mozol.

Fraň Govékar

Rokovnjači

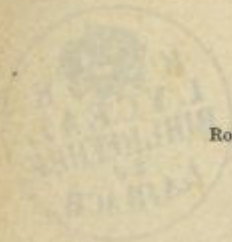
Tiskala in založila
Goriška Tiskarna A. Gabršček
V Gorici 1899.

Plan G. • 1927

Rokovnjači

Vse pravice pridržane.

Rokopisno razmnoženje prepovedano.

1927
A. ...
Ljubljana

Osebe:

Dr. Janez Burger, maire, odvetnik in grajščak na Brdu
in Volčjem potoku.

Janez Gavrič, sodnik v Kamniku.

Rezika, njegova hči.

Gospa Poljakova, obvdovela pl. Basajeva.

Ferdinand pl. Basaj, inženir,

Štefan Poljak, oskrbnik na Kolóvcu, } nje sina.

Vernazz, tajnik francoskega maršala Marmonta.

Mulej, komisar.

Blaž Mozol,

Polonica, njegova nečakinja, } na Paleževini.

France, hlapec,

Hudmanova Jera, gostilničarka na Rovih.

Ureh Telečnjakar, voznik.

Mencej,

Rojina,

Plitek,

Hudè,

Intihar,

Urša,

Berič.

Janez Rak, pisar dr. Burgerja,

Jošt Vlagar, krčmar,

Tonček Obloški, konjski mešetar, } rokovnjači.

Bojec, črevljar.

Peter Toča, dijak,

Tomaž Velikonja,	}	rokovnjači.
Kozobrin, konjederec,		
Kofendež,		
Bacek,		
Biderban,		
Nona,		
Hišna.		

Kmetje, kmetice, trgovci, mešetarji, vojaki, otroci, rokovnjači
in njihove ljubice.

Dejanje se vrši leta 1810. v Kamniku, v Črnem grabau,
na Kolovcu in v okolici.

Opombe:

Ferdinand pl. Basaj je 35 let star. V prvem in zadnjem dejanju je golobrad; nosi se na pol kmetško, sicer ima umetno brado in vlasuljo. Na vsem plemenitem kretanju se vidi, da je izobraženec.

Gospa Poljakova, 70letna, sivolasa dama, elegantne zunanosti.

Štefan Poljak je 27 let star, lep mož živahnega temperamenta.

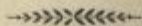
Blaž Mozol je 45 let star kmet zanemarljive zunanosti. Vidi se mu, da mnogo pije.

Tonček Obloški je suh in dolg; nosi z usnjem pošite hlače in polhovko.

Janez Rak je 60 let star, oblečen je zanikerno gospodski; hodi prihuljeno in je malo grbav.

Tomaž Velikonja je star 45 let, miren in moški značaj, ki zna imponirati.

Vernazz, star 35 let, je grd in nesimpatičen, v uniformi francoskega uradnika.

PRVO DEJANJE.

Na trgu v Kamniku. — V ozadju lope senjmarjev. Na desni mestna hiša, pred njo sramotni kamen, na katerem stoji — viden od vseh strani — berač Tomaž. Privezan je na rokah in nogah na steber. Na prsih ima tablico z napisom »Tat«. — Mestni čuvaj s sabljo v roki stopa mogočno pred Tomažem gori in doli ter odganja ljudi, ki se mu preveč približajo. — Na levi gostilna pri Joštu Vlagarju, pred katero stoji par miz. Kmetje in kmetice odhajajo in prihajajo. — Mešetarji. — Proti večeru.

PRVI PRIZOR.

Rojina, Plitek in Urša se ustavijo pred Tomažem ter ga ogledujejo. Pri prvi mizi na levi sede in pijó; Intihar, Hudè in Mencèj; druga miza v ozadju je prazna.

Rojina.

To-le je rokovnjač, stara! Kaj staviš?

U r š a.

(Se prekriža.) Ježeš in Marija, saj je morda res!

P l i t e k.

Poglej ga v oči, Urša! Ali ni tak, kakor levi razbojnik na Golgati?

R o j i n a.

Ta-le bi še svojega očeta obesil, ko bi ga postavili za sodnika.

U r š a.

Oh, ti grdoba kosmata!

R o j i n a.

Samemu hudiču bi palico posodil, s katero bi potlej hudič kakega svetnika udaril!

P l i t e k.

Gotovo bi ga, ti tat tatinski!

R o j i n a.

No, meni pridi kdaj v pest, ušivec! Jaz ti pokažem, cigan! (Mu žuga z dežnikom.)

U r š a.

Ha! (Se mu spači, pokaže jezik ip z rokami »osla«. — Par otrok napravi isto; ljudstvo se smeje.)

Kmetje in Urša prisedejo k pivcem.

I n t i h a r.

(Za prvo mizo.) Na tvoje zdravje, Rojina!

Rojina.

Pa na tvoje, Jože. (Trčita.)

Intihar.

Kakšna je bila današnja kupčija?

Rojina.

Eh, slaba, presneto slaba. Pa kaj hočemo v teh nemirnih časih!

Intihar.

No, potrpiamo! Počasi se zopet vse izboljša. Francozje niso slabi gospodarji, naj reče kdo kar hoče.

Hudè.

Tisto je pa že res. Marsikaj so že poboljšali. Da bi le še to rokovnjaško zalego zatrl!

Intihar.

Dà, dà, to bi bilo za Kranjsko pravi blagoslov božji.

Urša.

Bog in sveta mamka božja nam pomagaj! (Sklene pobožno roke.)

DRUGI PRIZOR.

Na trg prikoraka trop otrok, ki se igrajo vojake. Pojó:

Mi smo vojaki, korenjaki,
kakó nas gledajo ljudjé!
Pa pravijo: To so junaki,
ki se nikogar ne bojé.

Velike delamo korake,
pred nami boben ropotá;
papirnate so naše čake
in puške naše iz lesa.

Ko mi vihtimo britke meče,
ni smrti, ne krvavih ran;
če teče kri, iz nosa teče,
kako je lep vojaški stan!

Ko bomo pa kedaj dorasli,
železo bo, kar zdaj je les;
ko bodo drugi krave pasli,
vojaki bomo mi zares!*)

(Odkorakajo.)

TRETJI PRIZOR.

Mestni berič z bobnarjem. Berič zleze na stol. Množica okoli njega. Polagoma se mu približa mej branjem tudi mestni čuvaj, tako da ostane Tomaž sam.

Beríč.

(Kriči hreščeče in maha z roko). »Razglas. Gospod Štefan Poljak, oskrbnik na Kolóvcu, na gradu visokorodnega gospoda grofa Hohenwarta, poglavar narodne garde, kakor jo je naredila francoska visoka vlada, je ukazal povedati, da dobi tisti, kdor pove ali pokaže, kakó bi se na sled prišlo tatinski in razbojniški družbi rokovnjačev, od njega na Kolóvcu ali v Kamniku precej 15 kron ali 30 gold., ali v cesarskem avstrijskem srebru ali v francoskih frankih, kakor kdo hoče. (Na konju se prikaže z leve v ozadju Obloški Tonček

*) Zložil Jožef Stritar, »Pod lipo« str. 57. Uglasbil Viktor Parma.

v dolgih, z usnjem obšitih hlačah in s polhovko na glavi. V rokah ima vrbovo šibo. Mej branjem, ko je odstopil čuvaj, skoči s konja, se približa Tomažu, mu prereže vezi in izgine z njim na desno. Potem zajaha konja in odjezdi na desno.) Kamniški mestni sodnik, gospod Janez Gavrič pa pridéva iz svojega še toliko, tudi 15 kron ali 30 gld., v francozkih frankih . . . « He, ali ste razumeli?

V e č g l a s o v.

Smo, smo! Živio, gospod Poljak!

B e r i č.

Torej le hitro po rokovnjače! Denar je pripravljen! (Skoči s stola, bobnar zaropoče, oba otideta.)

ČETRTI PRIZOR.

Rojina, Urša in drugi.

P l i t e k. Rojina in Urša.

Kje je tat? — Berača ni!

Rojina.

Kar izginil je kakor kafra! (Vsi okoli čuvaja.)

I n t i h a r.

He, čuvaj, ti si kriv!

Č u v a j.

Niti za jedno ped se nisem premaknil od tukaj-le . . . Pred mojimi odprtimi očmi je izginil tat s kamna kakor megla, če posije solnce.

Urša.

(Še prekriža.) Ježeš in Marija, torej je bil res rokovnjač! Z opaljeno otroško roko se je naredil nevidnega.

Plitek.

Morda je še med nami, pa ga ne vidimo! Jaz grem, kar grem.

Rojina.

Jaz tudi.

Urša.

Kar pojdimo! Ješ, ješ, ješ! (Rojina, Plitek, Urša in še nekateri odidejo, le nekaj pivcev ostane.)

PETI PRIZOR.

Blaž Mozol in prejšnji.

Blaž.

Dober večer! (Prisede za prvo mizo.) Hej, Jošt, vina na mizo, vina, žejen sem, da se kar kadim. (Jošt mu prinese vina.) Tako, tako! Danes sem ga šele dva bokala... Uf, strašno sem žejen. Na vaše zdravje! (Zvrne čašo.)

Vsi.

Na zdravje! Bog te živi, Blaž! (Pijó.)

Blaž.

No, no, Jošt, ni slaba kapljica tole, ni slaba. Ali si šel sam ponjo? (Pokuša vino, giblje z ustnicami.) Mhm, prav dober okus, prav dober! (Duha.) In lep duh ima, kar je res, je res! No, no, (Zvrne drugo čašo) pa ga

prinesi še pol bokala, da boš imel potem mir pred menoj! (Jošt odide.) Bog te živi, Mencej! Le dajva ga, saj nima kosti! In tale bi bil dober za zadnjo popotnico! He, he, le dajmo ga! (Trčita in pijeta. Jošt se vrne in postavi predenj še polič.) Takó, takó! Menda ga bo za danes dovolj . . . Hm, hm, pa so se hitro razleteli tvoji gostje, Jošt!

Jošt.

Eh, noči se, in saj veš, da ne hodi nihče rad pozno domov. Rokovnjačev se vsak boji!

Blaž.

Eh, jaz se jih pa ne bojim. Pet na vsak prst! Prav nič se jih ne bojim! — Toda kdo pa je ta Poljak, ki razglaša darilo za to, da bi se zajeli rokovnjači?

Jošt.

I, saj vendar veš! Sodnika Gavriča zet je . . . Lepo Reziko misli v kratkem vzeti za ženo.

Blaž.

A, ta je! Oskrbnik Kolóvca! I seveda ga poznam! Glej, dobro bi bilo, če bi se zaslužili tisti goldinarčki! Oh, potem bi bilo tega-le, Jošt! (Pokaže in pije vino.)

ŠESTI PRIZOR.

Tonček s Tomažem, ki ima drugačno brado in sukno, prideta in sedeta za drugo mizo, kjer že sedi dvoje gostov. —

Mrak nastaja.

Tonček.

Dober večer, možje!

V s i.

Bog ga daj!

J o š t.

Pozno prihajata. Tonček!

T o n č e k.

No, še vedno je zadosti časa, da ti izprazniva cel sod . . . (Blažu.) Kdaj boste pa imeli poroko, Blaž?

J o š t.

Kaj se Blaž zopet ženi? Ha, ha, ti stara kost!

B l a ž.

Ne bodi neumen! Jaz pa ženil! Mozolkina Polonica, moje sestre hči, vzame Nandeta s Paleževine. (Jošt odide.)

T o n č e k.

Kdo pa je prav za prav ta vaš Nande, ki je tako neumen, da zate plačuje?

B l a ž.

Kaj me briga! Kupil je od našega soseda vse: hišo, njive, hosto, travnike, še mačko. O, mož ima denar! Sedaj pa bi rad dobil gospodinjo, da bi mu uredila in popravila vse kakor je prav. Vse je namreč še tako, kakor je pustil prejšnji gospodar. I, Nandetu je naša Polonica zelo všeč. Vedno postaja pri nas.

Ej, Jošt, Polonica je tako čedna punca, da ji niti sodnikova Rezika ni par! Oh, lepa je, da bi jo ciganje ukradli, če bi vedeli, kje spi! (Piše.)

T o n č e k.

(Smejé.) Morda vam jo pa ukrade kak rokovnjač!
(Jošt se vrne z vinom.)

B l a ž.

(Plane pokoncu.) Kaj, rokovnjač? — Polonico, našo Polonico, mojo Polonico? — Naj le poskusijo! Jaz se ne bojim rokovnjačev, prav nič se jih ne bojim! Presneto, pet na vsak prst . . . (Razprostre prste.) Pet na vsak prst! Ali razumeš, Tonček? (Sede.) Ampak ti, ti, Rajtguzen, pojdi no sèm, — k meni, kaj bi tam sedel in se z menoj tako od daleč razgovarjal! Sem pojdi, pravim, Obloški Tonček, ljubi moj Rajtguzen, ti konjski lišaj! Na, pojdi pit, Rajtguzen! (Tonček pride k njegovi mizi.) Suh si pa res kakor kajžarska koza sušca meseca!

T o n č e k.

(Ki je pil.) Suh? No, tudi ti se ne moreš ravno z mastjo bahati, Mozol! Ali te še ni nihče pretepel, kakor bi bil zaslužil, ko si lepo doto zapil in zabil? Dokler so pela še tvoja dleta, pili smo ga, da je bilo vse mokro. Zdaj, no, zdaj, ko si vse zapravil, ti pa včasih hodi že bolj grčavo, slišim. Toda dober človek si pa še zmeraj, da privoščiš kapljo staremu prijatelju!

B l a ž.

I seveda ga privoščim, čenča! Na še eno čašo! Le stresni ga; to plača vse Nande. He, Jošt, vina na mizo, a ne več te vinske kiselice, ki ni vredna, da bi jo podganam nastavil! (Tonček hoče oditi, ko je spil.) Sedi vendar sèm, Rajtguzen, kam pa zopet greš! (Tonček se vrne k Tomažu.)

Jošt.

Malo poprej si še vino hvalil, zdaj pa zabavljaš.
Sit si, sit, — domov pojdi!

Blaž.

Kaj, podiš me? Nande pride sèm; dogovorila
sva se tako. On plača vse. Torej le vina na mizo, en
bokal, — ne, dva! Danes je semenj, jutri pojdemo pa
rokovnjače lovit, to se pravi: jaz, jaz, Blaž Mozol jih
pojdem lovit, ki sem mož za to in ki imam dovolj
korajže za to. In dobim jih, to ti rečem. Jošt, jaz jih
dobim, če nihče drugi! Ampak sedaj pijmo, pa kaj
zapojmo, zapojmo! Ti, Mencej, ti znaš najbolje, daj, zá-
kroži tisto o vinu in o dobrem kristjanu! No, začni,
drugi bomo peli za teboj!

Mencej.

No, pa zapojmo! (Poje).

Oj zlata vinska kaplja ti,
ki nam srce jasni, mladi!
ko človek ne bi te imel,
kako bi bil kedaj vesel!

Zbor: Za čašo vinca rujnega
pošten kristjan življenje da.

Zakaj si kremžlíte obraz?
veselo pojte kakor jaz!
na mizo padaj vdar na vdar,
kadar nas vina greje žar!

Zbor: Za čašo vinca rujnega
pošten kristjan življenje da.

Kaj boljšega nam daje svet,
kar žijemo na zemlji let?
iz trt sokú globok požir
edin mi je radosti vir.

Zbor: Za čašo vinca rujnega
pošten kristjan življenje da.

Zato ko pome pride smrt,
na grob vsadite vinskih trt;
in kadar trta obrodi
pa v grob mi vince prikipi.

Zbor: In v grobu hvalil še Boga
za slast bom vinca rujnega.*)

Blaž.

Dobro smo jo rezali! Prav dobro! Ampak
Tonček, salament, ali res nočeš k meni prisesti, da
rajši sediš pri tistih grdih rokovnjačih?

Mencej.

(Bojazljivo.) Kaj jih poznaš?

Blaž.

Eh, ne poznam vseh, a tako dober nos imam,
da rokovnjače že pol ure daleč zaduham.

Jošt.

Pij in ne zabavljaj, Blaž! Spet bi se rad tepel,
ali nocoj se pri meni ne boš!

Blaž.

Ti si grd človek, Jošt, da ti povem, če prav
imaš dobro vino. Grd človek si, če zmerjaš mene, ki

*) Zložil T. Doksov. Uglasbil Viktor Parma.

sem dober kristjan. Tjà, tjà-le poglej, tam sedé rokovnjači; če niso vsi, jeden je gotovo, ker meni smrdé, kakor hudiču krst!

Mencej.

Jaz grem. (Vstane in gre.)

Intihar.

Jaz grem s teboj. Lahko noč, Blaž! (Vsi kmetje položé denar na mizo in odidejo.)

Jošt.

Lahko noč!

SEDMI PRIZOR.

Blaž, Tonček, Tomaž, Jošt in drugi.

Blaž.

Ha, ha, ha. Kako vse beži pred rokovnjači! To so junaki! Jaz jih pa vzamem tri na vsako roko in se jih upam s starim metliščem poditi skozi vso kranjsko deželo tjà v Lahe. (Vstane in se približa Tončku.) Dà, dà, in rokovnjaški capinje bi bežali pred menoj, kakor pes, kadar je klobaso ukradel! Tako ti povem, ljubi moj Rajtguzenček.

Tone.

(Vstane ves razkačen.) Če govoriš z menoj, Blaž, reci mi kakor je prav! Jaz sem Tone, ne pa Rajtguzen!

Blaž.

Ne Rajtguzen? Ho, ho! Beži no, beži! Zakaj bi ti jaz ne rekel Rajtguzen, ki si! Misliš, da res nisem

slišal zakaj se ti tako reče? Po kranjsko se kličeš Obloški Tonček, to je res, zato ker si z Oblok in si na sv. Antona dan krščen. Po nemško pa se takim hlačam, kakor jih imaš ti, reče »rajtguzen«. Zato ti pa ljudje pravijo Rajtguzen, da boš vedel, in Rajtguzen si in boš!

T o n e.

(Vzdigne bičevnik.) Še enkrat mi reci tako, pa dobiš s tem-le po glavi!

B l a ž.

Oho, oho! Zakaj bi ti pa ne smel reči Rajtguzen?

(Tone plane na Blaža in ga udari.)

J o š t.

Mirujta, mirujta!

B l a ž.

Tako, moje vino bi pil, pa se tepel z menoj?! Jaz te naučim kozjih molitvic, čakaj, ti kobilar, ti sleparski konjski mešetar! (Plane na Toneta.) Na, na, tako-le! (Vrže Toneta ob tla in naglo vstane. Ko vidi Tomaža in druge hiteti na pomoč.) Le pridite sèm (Zgrabi stol), da vam zmečkam buče kakor kašo! Slabši ste, kakor psi, ker psi nosijo vsaj svoj kožuh, vi pa nosite ukradene, duše rokovnjaške! (Rokovnjači mečejo nanj vrče, Blaž maha s stolom, dokler ga ne zadene Tonček z bičem na senco. Blaž omahne nezavesten, rokovnjači pa skočijo nanj, Tomaž zavihiti nož, da bi ga zabodel, tedaj nastopi Nande.)

OSMI PRIZOR.

Nande in prejšnji.

N a n d e.

(Dvigne roko z razprtimi prsti.) Upetaj, šmolar! (Vse odskoči.)

T o m a ž.

(Skrije naglo nož, brada mu odpade.) Mojster Groga, nikar ne zameri! (Si privezuje brado.)

N a n d e.

(Pokaže Blaža Joštu in drugemu rokovnjaču.) Nesita ga v hišo! (Blaža odneso.) Ali sem vam tako ukazal? Sredi mesta napravljate poboje in celó kar precej z noži! Ali ste blazni, da ščujete ljudi sami sebi na krvavi sled in brez potrebe, — samo da ustavite zabavljanje klepetavega pijanca? Ali niste slišali, da imate novega sovražnika, ki se je zaklel, da vas vse obesi? Posebno ti. Tomaž Velikonja, ki smo te komaj pred eno uro rešili, vsaj ti bi moral biti pametnejši! Sram te bodi!

T o m a ž.

Mojster Groga, žejen sem bil, in glej, ker imam to brado in drugačno obleko, me ne pozna nihče, razun Tončka.

N a n d e.

V mestu nimate ničesar iskati brez mojega povelja! Gorje vsakomur, kogar še kdaj zalotim! (Rokovnjači hočejo oditi, le Tonček postoji.) Pojdite! Tonček in Velikonja pa počakajta! (Vsi grede, Tomaž se vrne.)

DEVETI PRIZOR.

Nande, Tomaž in Tonček.

Nande.

Tomaž, prebleci se in pojdi precej na Kolóvec ; tam se ukradi v grajščinske hleve in odpelji tistega konja, katerega prijezdi oskrbnik Poljak danes iz Kamnika! Konja pripelji potlej do Rovenske cerkve in ga izroči Tončku! Idi! (Tomaž molče odide.)

DESETI PRIZOR.

Nande in Tonček brez Tomaža.

Nande.

Prinesel si denar, ki si ga skupil. Pokaži! (Sede za mizo Tončku nasproti.)

Tonček.

(Stojé odpaše širok pas z denarjem in ga položi pred Nandeta na mizo.) To je, kar je!

Nande.

(Čudeč se pogleda denar.) A vendar nisi rekel, da je to že vse, kar si skupil?

Tonček.

(Boječe drgne roko ob koleno.) Vse je, vse!

Nande.

(Razpoloži denar in ga naglo prešteje.) Ni vse! — V Višnjigori si odvedel grajščaku tri konje in eno kobilu.

Na Grosupljem si na cesti prodal dva konja. Potlej pod Debelim hribom si zopet dobil tri francoske konje; tako si prignal sèm v Kamnik pet glav. Kar si tukaj zanje stržil. kjer si jih dal precenó, samo tega je 35 frankov več nego kažeš tu denarja... Kar si prodal po potu, tega ni tukaj. Zakaj poskušaš prítajevati? Kar kdo zasluži, to dobi vselej od mene. Da bi si pa kar sam jemal, tega ne! Ko bi ne bil danes na senjmu videl, da si res naš človek in mož, ki zna, kár hoče, ne vem, kakor bi te zdajle izplačal, ko misliš, da moreš mene goljufati. (Ga gleda ostro. Tonček položi še eno možnjo pred Nandeta.)

N a n d e.

(Mu porine možnjo nazaj in priloži še nekaj.) Tu imaš za zdaj. Več si dobil, kakor si mislil. Če boš pa še kdaj poskušal sam plačevati se, dobiš rokovnjaško plačilo (Mu pokaže pištolo.)

T o n č e k.

Mojster Grog, nikdar več!

N a n d e.

Lakomnost bo tvoja smrt, Tonček, zapomni si to! — Kje je Kolóvec, veš.

T o n č e k.

Dà, vem. (Jošt pride.)

N a n d e.

Jutri ob 11. ponoči čakaj pod Rovsko cerkvijo! Tomaž ti prižene konja; tega zajahaj in prodaj ga

naglo za kolikor moreš, a ne blizu! Dobro pa jahaj,
da te ne zasledé! Sedaj pojdi!

T o n e.

Lahko noč! (Odide.)

J o š t.

Lahko noč!

ENAJSTI PRIZOR.

N a n d e in J o š t.

N a n d e.

(Jošta.) Daj mi papirja in oglja!

J o š t.

Takoj, takoj, Grog. (Prinese zahtevano.)

N a n d e.

(Nariše na papir konjsko glavo, potem sede in piše.)
Gavrič in Poljak razpisujeta beraških 30 frankov na
mojo glavo, jaz pa jim hočem pokazati, da morem
razpisati na glavo Poljakovega konja še enkrat toliko
in dobiti to glavo še isto noč. (Jošta.) To moraš nabiti
še nocoj na Gavričevo hišo! (Mu da list.) Čez nekaj
dnij razpišem ravno toliko na Gavričevega psa!

J o š t.

(Čita.) Ha, ha! To bo zopet strahu in jeze! Ha,
ha! Izvrstna misel to! (Odide.)

DVANAJSTI PRIZOR.

N a n d e in Blaž.

Blaž.

(Pride iz hiše z zavezano glavo.) Hû, hû, kakó me bode in trga! (Se drži za glavo.)

N a n d e.

Prav vam je, strije! Zakaj pa dražite ljudi!

Blaž.

(Omahne na stol.) Saj jim nisem ničesar hotel!

N a n d e.

Seveda nič; — zakaj so vas pa pobili na tla?

Blaž.

Tristo volkov, kadar dobim zopet katerega teh rokovnjačev, ki so me takole zdelali, v pest, živ mi ne odnese glave — to pa rečem — živ ne! Hû — hû! Kako me boli! Zelenega hobada pojdem iskat, če je že za mejo, ali vsaj bezgovega cvetja, ali pa encijana, ali tavžentrožo, da denem kaj na rano, drugače se mi spak še prisadi in morda bi še umrl, če mi udari na možgane! O ti prokleti rokovnjači! A ti jih poznaš!

N a n d e.

(Prestrašen vstane.) Jaz? — jaz — — ne poznam nikogar!

Blaž.

Lej no, lej! Pa kaj si govoril ta čas, ko sem padel in so planili na me? No, no, kako že? (Ugiba.) Tako nekaj čudnega, da so se te vsi ustrašili. To se mi zdi vse nekako v sanjah; potlej pa nič več ne vem, kaj se je zgodilo z menoj... No, no, kako si že dejal? — Oh, reci, reci vendar še jedenkrat tisto čudno besedo!

Nande.

(Prisiljeno.) Ha, ha! Kakšno besedo? Ne razumem vas, Blaž. Ali se vam je sanjalo? Udaril vas je tisti, ki ste mu rekli Rajtguzen.

Blaž.

Dà, Rajtguzen je začel, to je res. Pijan je bil; mojega vina se je napil, mrha! A ti si ga zadržal, da me ni še bolj, kaj ne?

Nande.

Jaz ne, strijc! Kaj se vam vendar meša! Zopet ste preveč pili!

Blaž.

Meša se mi? Še vedno se mi meša? (Se drži za glavo.)

Nande.

Tistega starega dedca ste s stolom skoraj do smrti pobili!

Blaž.

Tistega kosmatega? Ali sem ga res? Ali sem ga dobro česnil? In kako, vrag, da se tega prav nič

ne spominjam! Hm, hm! Šentana reč, menda se mi je pa res močno mešalo!

N a n d e.

Zato pa je najbolje, če molčite o tem pretepu! Če gosposka kaj izve, vas še zapró! Francozi so hudi gospodje. Pojdiva sedaj, pozno je že! (Odhaja.)

B l a ž.

Francozi so res hudi, ali mene ne bodo živega zapirali, mene že ne, če pride sam Bonapart Na—po—lijon pome! Ne bojim se nikogar! — Samo če sem onega kosmatega cigana res dobro česnil! Ali sem ga, ali ga nisem? Bog mi pomagaj in sv. izgubljeni sin da bi ga le res bil. Uh! (Grozi s pestjo in odide za Nandetom.)

Zastor pade.

DRUGO DEJANJE.

Pri črevljarju Bojcu. Luč brli na majhni mizici, za katero šiva Bojec. Blaž leži na klopi in spi.

PRVI PRIZOR.

Bojec in Blaž.

Bojec.

Sakramiš! Vse spi, le človek delaj še pozno v noč! Ah! (Zdeha.) Ta večna krparija; prokleta — bolje je beračiti! Za par grošev moram čepeti in vleči dreto cele dneve! Vrag vzemi to življenje! — In ta pijanec

mora seveda svoje škarpe prinesiti tudi šele na noč!
Po dnevi se mora pretepati po gostilnah, — seveda.
(Popravlja luč.) Slabo olje sem prilil leščerbi. Skoraj ne
vidim več luknje! (Poje.)

Ko krpam čevlje pozno v noč,
razmišljam marsikaj,
svet kakšen pač je bil nekoč,
in kakšen je sedaj;
tu mnogo pride mi na um,
kar naj drugače bo,
premenil rad bi svoj razum,
a ni mogoče to.

To meni ni všeč!

Na svetu največ le velja
ošabni bogatin,
denar ima, — ves svet to zna —
kaj revež ti, capin?
Ko ženi se, ne praša več,
če srečen bosta par,
ljubezen je postranska reč,
denar je glavna stvar.

To meni ni všeč.*)

Dà, dà, denar je glavna stvar! Jaz pa ga nimam
nič, prav nič, In to meni ni všeč. A kje naj ga vzamem?
Če bi vedel koga, da ga ima, šel bi ga okrast. (Pre-
mišlja.) Primojduši, da bi ga šel! Kdo trka?

(Nekdo potrka na vrata, Bojec posluša in vstane s stola.)

DRUGI PRIZOR.

Bojec, Nande (zunaj) in Blaž.

Nande.

(Zunaj.) Pridi vun!

*) Zložil Severin. Uglasbil Viktor Parma.

Bojec.

Kajpak! (Stopi k oknu tik vrat.) Kdo si pa? (Skozi okno se prikaže roka z razprostrtimi prsti, s hrptno stranjo naprej; na mezinu je debel prstan.)

Bojec.

Precej, precej! (Pogleda plašno spečega Blaža in odide.)

TRETJI PRIZOR.

Blaž Bojec in Nande zunaj.

Blaž.

(Vstane in posluša.)

Nande.

(Zunaj.) Jutri ob tem času pojdi k pisarju!

Bojec.

Jutri ob tem času? Dobro.

Nande.

Dâ, ob tej uri ali pa malo kasneje. Čakal te bo in ti dá nekaj zame. Glej, da te ne bo videl nihče!

Blaž.

(Strmi.) To vendar ni Nande? Kaj dela tukaj?

Nande.

Mogoče, da pride sam k tebi, čakaj ga do polnoči! Če ne pride, pojdi k njemu na Brdo! Pismo dobiš, katero prinesi na Paleževino, toda ponoči, ne

podnevi. Hodi po dolnji stezi, da te nihče ne vidi! Na levi strani hiše potrka na okno, na kateri bodeta stali dve beli trski. Ali si me razumel?

Bojec.

Dà, razumel! Vse opravi.

Nande.

Tu imaš nekaj denarja; več dobiš pozneje.

Blaž.

Kaj hodi Nande ponoči okoli tega zanikarnega Bojca? (Gre naglo nazaj in se vleže na klop.)

ČETRTI PRIZOR.

Bojec in Blaž.

Bojec.

(Stopi v sobo.) Ali spiš, Blaž? — Spi! Hoj, Blaž, črevelj je cel, vstani, obuj se in pojdi domov! Pozno je že. Zaspan sem. Uh! (Prisiljeno zdeha.)

Blaž.

(Se zlekne, vstane in obuva črevelj.) Pozno praviš? Dobro sem spal. Veš kaj se mi je sanjalo zdajle tu na tvoji klopi, Bojec?

Bojec.

Eh, to mi poveš drugič. Nocoj sem preveč zaspan, da bi poslušal tvoje neumne sanje; le pojdi v božjem imenu.

Blaž.

Kajpak! Misliš, da se dam jaz kar tako zapoditi iz hiše, kakor zajka iz detelje! Da bi mojih sanj ne poslušal? Moraš jih poslušati! Sapramiš, sicer ti vrat zavijem! Misliš, da ti ga ne morem?

Bojec.

Zato ker sem ti črevelj zašil, mi boš vrat zavijal?

Blaž.

Zato dobiš groš, kadar dobim spet prvega v roko. Ali sedaj poslušaj, kaj se mi je sanjalo! Potem pojdem takoj v slamo.

Bojec.

No, kaj? Povej naglo, zaspan sem!

Blaž.

Sanjalo se mi je, da sem šel v planine. Ko sem prišel v Jermanova vrata, . . . ali veš, kje so Jermanova vrata?

Bojec.

No, kako bi tega ne vedel!

Blaž.

Ko sem torej prišel v Jermanova vrata, srečam veliko žensko, ki je bila tanka kakor lopar, prepasana kakor osa in hudih očíj, kakor mačeha. Kdo si? jo vprašam. — Kaj misliš, Bojec, kaj mi je odgovorila babnica?

Bojec.

Saj nisem bil zraven, da bi bil slišal.

Blaž.

Torklja sem, pravi, Torklja, da boš vedel, Blaž, Torklja . . . Gledam jo na drobno in pravim: I, videl te sicer nisem še nikoli, ali res si taka, kakor govore predice o tebi. Odkod pa hodiš in kaj iščeš tod, Torklja? — In kaj mi pravi nato, kaj misliš?

Bojec.

Lahko noč, Blaž, jaz sem zaspan! (Se odpravlja spat.)

Blaž.

Nak, tega ni dejala. Počakaj, da ti povem vse, Blaž! — Doli sem bila v Radomlji, pravi, in sem se skrila pri črevljarju Bojcu, pravi, zgoraj na izbī, in sem poslušala, pravi, kako je prišel k njemu, — sedaj le poslušaj! — kako je prišel k njemu . . . ro - kov - njač!

Bojec.

(Ves prestrašen.) Ka—aj?

Blaž.

In slišala sem, pravi Torklja, da je rokovnjač zapovedal Bojcu: Ti Bojec, na to in to, pa pojdi tjà in tjà ter reci temu in temu, naj pride na moj dom, na Paleževino, kjer sem ravno sedaj kupil domačijo, pa nihče ne ve, da sem rokovnjač; samó Blaž Mozol vé, ki je moj prijatelj in tudi že v naši družbi.

Bojec.

Ali res? Ti tudi že?

Blaž.

Lej ga, vzemi te Kurent! Zakaj bi pa jaz ne bil, če si še ti! — Nikar me ne glej tako, kakor sam Dekleciján, tisti rimski, ki je svetnike trpinčil in svetnice na ražnju pekel . . . No, prav ko sem hotel Torkljo vprašati, po kaj in h komu te je poslal naš prijatelj rokovnjač, prišel si, nadloga stara, in si me zbudil! Ali me nisi mogel tako dolgo na miru pustiti, da bi bil izvedel še to? — Kam te je pa poslal?

Bojec.

H dr. Burgerjevemu pisarju Raku, na Brdo, da sporoči našemu Grogí. kdaj pridejo Francozi.

Blaž.

(Mu seže v besedo.) Grogí? Kdo pa je Grogá? Ali Nande?

Bojec.

(Presenečen.) Ti ne veš, kdo je Grogá? Ti . . . ti nisi torej . . .!

Blaž.

Kdo pravi, da nisem?! Kdo govori, da nisem?!

Bojec.

(Stopi korak nazaj ter ga srepo meri z očmi.) Ti si grille, privolhav si nas v šremenco pertánat, ti si naju birgav!

Blaž.

(Zmaje z glavo.) Kaj je to nemško ali francozko ali volêje, ta hav — hav — hav?

Bojec.

(Srdit.) Ti si lagal! Ti si naju poslušal! (Seže skrivoma za hrbtom po kriv črevljarski nož. Blaž to opazi, skoči nanj ter ga zgrabi za roko.)

Blaž.

Oho, ne boš ti Blaža z nožem drezal, ne! Spusti nož! . . . Ali boš? . . . ali boš? (Podere Bojca na tla, kateri prevrne mizo, da ugasne luč. Tema.) Na, ti rokovnjaški pasjedlakec, ná! (Tepe Bojca.) Za nocoj imaš zadosti, vse drugo se zmenimo na Kolóvcu! (Odide.)

PETI PRIZOR.

Bojec sam.

Bojec.

(Se dvigne.) Na Kolóvcu! Izdá nas! Moj Bog, kako sem se zagovoril! Blaž vé v s e! Kaj naj storim? K Nandetu moram takoj — nemudoma, sicer je izgubljen; Blažu pa moramo zapreti usta, predno mu začne gibati jezik! Dà, dà, Blaž mora umreti! (Si ogrne suknjo, natakne brado in naglo odide.)

Zastor pade le za toliko časa, da se izvrši sprememba, t. j. da se spravi z odra pohištvo iz I. dela. Kulise za drugi del so postavljene že ob začetku I. dela dejanja.

Sprememba.

Paleževina. Na desni hiša, v sredi drevo, pod katerim je klopica, na levi gozd. V ozadju kamniške planine. Dani se. Jutranja zarja. V hiši se čuje petje Polonice.

PRVI PRIZOR.

Polonica v hiši.

Polonica.

(Poje.)

Zora vstaja,
dan se dela,
ljubček moj!
duša kliče
ti vesela:
Bog s teboj!

Ti si meni
vse na sveti,
ljubček moj!
Najarečnejša
mej dekleti
sem s teboj.

Kaj me briga
govorica
za menoj!
kadar gledam
tvoja lica,
ljubček moj!

Dan odslavlja
milo zoro
nad menoj;
pridi skoro,
pridi skoro,
ljubček moj!*)

DRUGI PRIZOR.

Nande in Polonica.

Nande.

(Pride z leve k oknu in potrka.) Polonica, Polonica!
Ali slišiš? — Polonica!

Polonica.

(Se pojavi na oknu. Smeje in nežno.) Nande, ali si ti?

Nande.

Pridi ven, Polonica! Ali si sama?

Polonica.

Sama. Vse še spi. A kaj bi rad tako zgodaj,
Nande?

*) Zložil A. Medved. Uglasbil V. Parma.

Nande.

Govoriti moram takoj s teboj!

Polonica.

Pa pridi notri!

Nande.

Če me ljubiš, pridi ven, Polonica! Notri jaz ne pridem nikdar več. Tvoj strije Blaž . . . — ali povem ti vse tukaj, na vrtu . . . pridi!

Polonica.

Takoj pridem, Nande! (Zapre okno.)

TRETJI PRIZOR.

Nande sam.

Nande.

Oh, kako jo ljubim, to priprosto cvetko! In vendar! — zla slutnja mi objema srce, da je vse izgubljeno! — Hudobna osoda me preganja že od rojstva ter mi zadaja najhujše udarce prav takrat, ko mislim, da me išče sreča. (Polonica se prikaže na pragu, Nande teče k nji z razprostrtimi rokami.)

ČETRTI PRIZOR.

Nande in Polonica.

Nande.

(Jo objame.) Polonica, moja Polonica!

Polonica.

(Se mu lahko izvije.) Oh, oblečen si, kakor za zimo. Kam si pa namenjen? (Sedeta pod drevo.)

Nande.

Ali me res ljubiš, Polonica?

Polonica.

(Se mu nasloni na ramo.) Ljubim. Toda kaj ti je danes? Vznemirjen si.

Nande.

Ko bi me ti ljubila tako, kakor ljubim jaz tebe, dekle moje, bolj od vseh drugih ljudi, šla bi z menoj, kamor bi jaz hotel.

Polonica.

(Skloni glavo.) Pa zakaj bi hodila proč, če ni treba?

Nande.

Ko bi pa bilo treba?

Polonica.

Šla bi! Šla bi, kamor bi hotel!

Nande.

Ali res, Polonica? Reci to še enkrat! Bi li šla z menoj zdaj precej?

Polonica.

Precej pa ne, saj ni treba.

Nande.

Dekle moje, ne veš še, kako te ljubim! — Tako, da bi šel zate v smrt, v pekel, kamor greš ti . . .

Ko boš slišala — in še danes boš slišala — kdo sem, takrat misli, kaj sem ti rekel že večkrat: s pota v pogubo pripelješ me samó ti na pošten pot, k sreči. Samó ti, Polonica, če hočeš! Ti si moj angelj varuh, če ima človek angelja varuha; ti me moreš rešiti, nihče drugi, če me ljubiš, če ostaneš moja, naj po-rečejo ljudje, kar hočejo.

Polonica.

A kaj morejo reči hudega o tebi! Poznam te in vem, da si mi dober, da me imaš rad, da me vzameš za ženo. O Nande, naj govore, kar hočejo, ne verjamem jim ničesar!

Nande.

Dà, Polonica, ne veruj jim, prosim te, ne veruj jim! — vsaj vsega ne! Domisli pa se mojih besed in veruj samó to, da te ljubim bolj kakor te more ljubiti še kdo na široki zemlji, in kadar vidim tebe, tačas sem dober človek! (Obriše si solzo.)

Polonica.

Nande, (objame ga in poljubi) ti moj ljubi, ne jokaj, ne — oh, jaz tega ne morem videti. Toda povej mi, kaj ti je, kaj naj storim zate! Vse hočem storiti, vse kar hočeš. S teboj grem — kamor rečeš. A kam si namenjen?

Nande.

Proč moram — takoj.

Polonica.

Moj Bog, proč? — in mene pustiš samo, ko veš, da ne morem preživeti dneva brez tebe? Ne, ne, Nande, ostani, ostani in ne hodi! Kdo te sili?

Nande.

Moram, moram, Polonica! Toda predno pojdem, te moram videti še enkrat — še enkrat! Čuj, jutri ali pojutrašnjim, ko se zmračí, poglej včasih tjà gori v hosto, pod ono sprednjo, staro smreko. Kadar zapaziš tam kresati iskre, takrat mi pridi nasproti do srede steze. Če pa boš imela pozneje kdaj kaj povedati mi, pojdi ponoči — saj te ni strah — na vrh Slemena; tam kjer stojita dva osamljena, visoko okleščena bora, tam bo napravljena gromada suhljadi. Užgi jo in počakaj! Tistemu smeš povedati vse, ki pride k tebi ter reče prvo besedo »Nande«. Ne boj se ga, četudi bo morda grd! — Nimam lepih ljudij. — Vrniti pa se odslej ne bom mogel semkaj več. Tvoj strije Blaž me je izdal. Ako me pa še ni, izda me še danes. Lahko bi mu zamašil usta za vselej, ali nočem, sorodnik, strije je tvoj.

Polonica.

Strije Blaž te je izdal? Komu? Zakaj? Kaj si storil?

Nande.

To vse izveš. Samo ne ustraši se in ne veruj ljudem vsega, kar bodo govorili o meni in o mojih ljudeh!

Polonica.

Ah, Nande, kako čuden si danes! Ne morem te razumeti! O kakšnih ljudeh govoriš? Povej mi vse, prosim te!

Nande.

Polonica, če se me ljudje bojé, krivi so tega sami, ker so me preganjali. mučili in vrgli na polje kakor divjo zver! In jaz, jaz jim samó povračujem; tepem, bijem, mučim in davim jih, kakor so oni mene! Osveta mora biti moja, maščevati se moram... preveč sem trpel!

Polonica.

(Se boječe odmika.) Naude, ne poznam te več. Kako pa govoriš? Ah, bojim se te skoraj!

Nande.

Ne boj se, dekle! (Jo prime za roko.) Še par tednov potrpi, par mesecev še počakaj, in moja boš zopet, moja boš vsa, za vedno moja.

Polonica.

Dà, dà, za vedno. In ne loči naju potem nihče več, kaj ne?

Nande.

Nihče več. V svojo domovino, na zeleno Štajersko te popeljem in tam si ustanoviva svoj raj. (Jo objame.)

PETI PRIZOR.

Nande, Polonica, Blaž in France.

Blaž.

(Za hišo se čuje tekanje.) Ušel je, vrag! Ni ga več v gnezdu! Prokleti Bojec me je prehitel.

Nande.

(Je naglo vstal, si pomaknil pokrivalo na oči.) Zdaj pa z Bogom, Polonica! Ne zabi, kaj si mi obljubila! Z Bogom, sreča moja! (Brzo odide na levo proti gozdu.)

Blaž.

(Nastopajoč z desne, gleda ves začuden.) Ho, ho! Ali je to, ali ni? Dà, dà, to je Nande! Nande! — France, France, kje te vrag drži; hitro, hitro sèm! Tu je, tu je! (France priteče.) Ali ga vidiš? Tam-le teče! Teciva, teciva za njim! (Odhit.) Drži ga, ho! ho!

France.

Naj ga ujame in uklene sam, če je res tako močan kakor vedno govori. Jaz se ne mešam.

Polonica.

Kaj mu pa hoče strije?

France.

Pravi, da je Nande rokovnjač.

Polonica.

Nande — rokovnjač? Moj Bog, saj ni mogoče!

France.

Slišal je, — pravi — da ni Nande, ampak Gropa, Gropa rokovnjač.

Polonica.

Kdo to pravi?

France.

(Se neumno smeje.) Striže Blaž. Ho, ho, ho!

Polonica.

Ljubica rokovnjačeva! Gorje mi, gorje mi! (Odide v hišo plakaje.)

Blaž.

(Prisopiha nazaj ves poten, omahne na klop in si briše čelo.) Uf, uf, kakor sam »lintvern« zna teči ta hudič! ušel mi je v gozd in izginil kakor kafra! — Pa kaj meni mar! Ga bodo že iskali in našli biriči ali pa francoski »kusje« ali kdor hoče; glavna reč je, da ga naznanim in dobim tistih 30 kronic!

France.

Ka—aj? 30 kronic!

Blaž.

Dà, ljubček, 30 kronic ali 60 goldinarjev avstrijskega srebra. Pojdi z menoj, France, greva takoj v Kamnik h Gavriču; njemu povem vse, kako sem našel tri rokovnjače! Pojdi!

France.

Jaz že ne grem.

Blaž.

Zakaj ne? Stavim, da dobíva 30 kron, katere so na senjmu v Kamniku razklicali; — potlej pojdeva pa pit. Nisi žejen? Jaz sem grozno!

France.

Pil bi že, pil. Ali kaj, ko bi rokovnjači izvedeli, da sva jih šla midva tožit, strije? Kaj pa potlej?

Blaž.

Ti se jih bojiš? Sram te bodi! Jaz pa nič. — Pojdi z menoj! Za vino je denar gotov, pa ga bova pila še danes kakor Odám in Eva, ko sta pod figovim drevesom sedela in sladko vince iz okrogle buče golcala; mene že po grlu praska. Pojdi!

France.

Ali strije, kaj ste rekli, da sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela pa vino pila iz buče? Saj ga nista.

Blaž.

Kdo pravi, da ga nista.

France.

Nista ga ne pila!

Blaž.

Kako da ne?

France.

Zato, ko ne!

Blaž.

Kaj jima ga ne privoščiš? Nevoščljivec! Odám je vendar tvoj oče in Eva tvoja mati! In moja sta

tudi in še fajmoštrova, če malo čez hrbet nazaj pogledamo, kajpak! Pa jima ne privoščiš buče vina?

France.

Zato ga nista pila, ker ga je šele Noe iznašel, veste. Jaz dobro vem, da sem takisto slišal vengélj brati. Noe je pa vino iznašel kasneje, ker njega je dosti kasneje mati rodila kot Odáma, da boste vedeli, strije.

Blaž.

Pa vendar ni res! Veš ti to, ko sta Odám in Eva pod figovim drevesom sedela in vino pila, bilo je še pred grehom, predno jih je Bog osuval in v reso ven zapodil, tačas, ko sta bila še v raju. In če se sliši brati in pridigovati, kako grozno dobro jima je bilo v tistem raju, pa da bi buče vina ne bila imela? Imela sta ga, tako ti pravim! Kar pojdi se solit z dobroto, če vina ni za pijačo, in morda niti žganega ne! Kako si moreš misliti dobroto in raj brez vina?

France.

Saj je menda res tako.

Blaž.

Dà, tako in nič drugače. Raja in nebes brez vina ni in ni. Blaž pa hoče imeti že na tem svetu svoj raj z vinom, zato pa hajd v Kamnik po 30 kron! Jošt ima kapljico, France, nebeško kapljico!

France.

Pa pojdiva torej!

Blaž.

(Zavriska.) Juh! Le pojdiva!

Zastor pade.

TRETJE DEJANJE.

Pri sodniku Gavriču. — Elegantna soba s tremi vrati. Na levi pisalna miza; na desni okrogla miza s fotelji. Zadej knjižnica. Za pisalno mizo sedi sodnik Gavrič, poleg mize stoji Štefan Poljak. Dr. Burger, star gospod, hodi po sobi s prekrižanimi rokami na hrbtu, seda za hip ter zopet vstaja in hodi.

PRVI PRIZOR.

Gavrič, dr. Burger in Štefan Poljak.

Dr. Burger.

Počasi, prijatelj, počasi! Le nikar tako sanguičnično! Naglica v takih slučajih vedno škoduje.

Poljak.

(Ogorčeno.) Naglica, naglica! Nikar mi ne govorite o naglici, dragi gospod mēr! Že par let imamo

to nadlogo, vedno se posvetujemo, pošiljamo peticije na vse strani, toda ne zgodi se proti tem tolovajem nič in nič.

Gavrič.

Res je, res tako! Rokovnjači se nam že javno rogajo, in narod je izgubil vsako spoštovanje pred našo avtoriteto!

Dr. Burger.

(Sede.) Le nikar ne pretiravajte, dragi gospod sodnik! Rokovnjači niso še tako zli, ne; ako jih na miru pustiš, ostanejo navadni tatovi, hudiči pa so, če jih dražiš. To je skušal bodoči vaš gospod zet sam s svojim lepim konjem. Boga zahvalite, gospod Poljak, da ste se tako ceno odkupili.

Poljak.

(Gre k okrogli mizi in sede.) No, če bomo vsi tako mislili, mi omikanci tudi, potem je seveda žalostno. Slecimo srajco in dajmo jim jo!

Gavrič.

Tudi jaz mislim, da je sedaj skrajni čas, da pogumni možje moramo . . .

Dr. Burger.

(Mu seže naglo v besedo.) . . . najprej previdni biti! Dà, dà, draga moja, najprej previdni! Nobenega večjega koraka ne storim zoper rokovnjače, dokler nam vlada ne dá svoje dejanske pomoči z vojniki. Jaz ne ukrenem prej ničesar, ker vem, da ničesar ne opravi; dosti sem že poročal v Ljubljano, in prav zdaj imam

zopet upanje, da dobimo pomoč od naše francoske vlade.

Gavrič.

Sami res ne opravimo mnogo!

Poljak.

Toda začeti, začeti je treba! Ali nas ne mora biti sram, da nam pred nosom, pred mestno hišo, vpričo čuvaja otmó svojega tovariša? Ali ni sramota, da nam v posmeh ukradejo najboljšega konja skoraj izpod sedla? In v odgovor na razpis naših nagrad, razpisujejo nagrade na glave naših psov!

Gavrič.

Ha, ha! Istinito, ti ljudje niso brez dovtipa. In njihov glavar mora biti mož posebne inteligence.

Dr. Burger.

Če pojde vojak na rokovnjače, potem pojde tudi naš kmet za njim! Govori se, da imajo v težko pristopnem gozdu našega mesta, visoko nad izvirov Bistrice, že kar pol vasi lesenih hiš za zimo. Tam imajo tudi ženske seboj. Blizu se ne upa nihče. In potem se pokažejo enkrat posamezno, drugič obstepijo potnike po štirje vkup, drugod je bilo slišati, da jih je kar šestdeset napadlo hišo.

Poljak.

To pač ni verjetno!

Dr. Burger.

Oh, prosim, zakaj bi ne bilo verjetno! Pomislite, da prav za prav ne vemo, kdo vse mej nami

živi in se prišteva k rokovnjačem. Mnogo kmetov, trgovcev, obrtnikov in delavcev je ponoči v družbi rokovnjačev. In to straši ljudi, in priznavam, mene tudi. Človek se ne boji sovražnika, če ga pozna, če mu more gledati oko v oko; toda v temo, kjer ne vidimo, ali je pred ali za nami, ne gremo radi na boj.

Gavrič.

Dà, res! Tak boj bi bil naravnost blazen!

Dr. Burger.

Zato pa menim: počakajmo in potrpijmo morda še nekaj mesecev, če smo morali potrpeti že tako dolgo! Francoska vlada nam hoče pomagati, precej ko uredi najpotrebnejše upravne posle.

Poljak.

(Slabe volje. Vstane.) To je vedno ista pesem: potrpijmo, počakajmo! Meni je prav; da bi se le drugi (proti Burgerju), ki imajo večjo odgovornost, ne kesali.

Dr. Burger.

(Užaljen. Vstane.) Jaz na primer, kaj ne? No, ne skrbite! Ženin ste in skoro se poročite. Sladki medeni tedni vas vsaj toliko premotijo, da ne bodete mislili vedno le na rokovnjače. (Poišče svoj klobuk.)

Poljak.

(Mu seže v roko.) Clara pacta — boni amici, gospod mór. Jaz bi se lotil lova energično takoj sam; vi šele čez nekaj tednov s Francozi. Vsak po svoje, zato vam ne ugovarjam več.

Gavrič.

(Vstane.) No, no, radi rokovnjačev se ne spremo, ne!

Poljak.

Gotovo ne, dragi Gavrič! Opozarjam vas pa, gospod doktor, vendarle na to, da je danes zopet predzadnji v mesecu!

Dr. Burger.

In kaj zato?

Poljak.

Vsakega prvega peljejo Francozi svoje blagajne z avstrijskim papirnatim denarjem od Celja mimo nas v Ljubljano. Čudno se mi je zdelo že parkrat, da so ljudje po Črnem grabnu vselej natanko vedeli, kdaj bodo vozili Francozje ta denar tod mimo. Pri-povedoval mi je o tem naš poštar. Pazite, gospod mēr! Tistim blagajnam se morda nakrat kaj zgodi!

Gavrič.

Eh, ta bi ne bila slaba, če bi jih pobrali rokovnjači!

Poljak.

Glede denarja razumejo ti naši vladarji naj-manj šale; — zato gorje okraju, če bi se zgodilo blagajnam kaj zlega! Dovolj sitnostij smo že imeli.

Dr. Burger.

Tu pač moram v istini kaj storiti, da vsaj zmanjšam svojo odgovornost! Dà, dà, gospodu Parisu, generalnemu tajniku našega intendanta, spo-

ročim vse ter ga opozorim, naj pazijo vsaj na Črni graben.

Poljak.

Potem si lahko umijemo roke, ako se kaj pripeti. (Spremlja z Gavričem dr. Burgerja proti vratom.)

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji; z leve prideta gospa Poljakova in Rezika.

Dr. Burger.

(Poljakovski.) Milostljiva, gotovo ste name že jako nevoljna, da vam odtezam družbo gospoda sina tako dolgo. Toda prav sedajle . . .

Poljakovka.

(Stara, elegantna dama, mu seže živahno v besedo.) Oh, prosim, gospod mîr, — najprej dolžnost, potem zabava; najprej uradni posli, potem kramljanje.

Poljak.

Moja mamá je pač vajena čakati radi uradnih poslov; njena oba soproga, moj pokojni oče, sin in (smehljaje) bodoči gospod svak . . . sami vestni uradniki; kaj ne, draga mamá?

Poljakovka.

Dà, dà, ljubi Štefan.

Dr. Burger.

Premilostna ste, gospa. Bojim se pa, da se mi huduje tolikanj bolj presrečna gospodična nevesta, ker sem prišel prav sedaj motit . . .

Rezika.

Nikakor, gospod mâr! Upam, da ste s svojo konferenco pri kraju ter da medve ne motive vas.

Gavrič.

(Smejë se.) Dâ, rokovnjaško vprašanje je rešeno.

Dr. Burger.

Dâ, dâ! Dovolite torej, gospa in gospica, da vama še enkrat čestitam na bodoči poroki ter izrekam iznova zlasti vam, gospica Rezika, svoje najiskrenejše čestitke.

Obe.

(Mu ponudita roki, kateri dr. Burger poljubi.) Hvala, hvala!

Dr. Burger.

In sedaj (Poljaku in Gavriču), gospoda, tudi vama: z Bogom!

Poljak.

Do svidenja, gospod mâr! (Mu da roko.)

Dr. Burger.

Do svidenja!

Gavrič.

Spremim vas nekoliko, gospod mâr, če dovolite. Na sodišču imam opravka.

Vsi.

Z Bogom! Do svidenja! Klanjam se! (Gavrič in Burger odideta.)

TRETJI PRIZOR.

Poljak, Poljakovka in Rezika.

Rezika

(Stoji poleg gospe pri okrogli mizi.) Oh, Štefan, zakaj počenjaš to ravno zdaj s temi groznimi rokovnjači?

Poljak.

(Sedi poleg pisalne mize.) Nikar se ne boj, srce moje! To bo vse v kratkem končano! Nekdo pa mora vendar začeti, sicer nam zrastejo preko glave. (Sede na levo k pisalni mizi.)

Poljakovka.

(Sede na desno k mizici.) Dà, dà, toda ne sili se toli v prvo vrsto! Znano je, da ti najbolj deluješ zoper te tolpe, in po lepakih se čita tvoje ime, javno se razglaša tvoja nagrada za rokovnjaške glave. To je lahkomišelnost!

Rezika.

Ah, mamá, kako se bojim! (Gre k Štefanu.) Vedno hodiš sam okoli! Moj Bog, moj Bog, če se ti kaj pripeti! (Objame v strahu Štefana.) Lepo te prosim, Štefan, ako me ljubiš, ne vtikaj se več v te reči!

Poljak.

Draga, rad ti to obljubim. Zadnjikrat sem pri-govarjal danes dr. Burgerju, odslej ne rečem in ne storim ničesar več.

Poljakovka.

Tako je prav, Štefan! Čemu bi hodil za druge v žrjavico po kostanj! Opozarjal, priganjal, svetoval in sam si storil že dovolj; ako nočejo, zadeti bodo najbolj sami! — Ženiš se sedaj, skrbeti moraš odslej bolj zase!

Poljak.

(Seže v besedo.) In za svojo ženko. (Pritisne nežno Reziko nase.) Dà, dà, mama, ubogati vaju hočem, saj sem se že naveličal brezuspešnega posla. Bodi mirna, Rezika, odslej se hočem brigati le za najino poroko.

Rezika.

Danes teden bova že svoja, Štefan. (Naivno.) Ali se kaj veseliš, dragec?

Poljak.

(Vstane, jo objame in poljubi.) Srce moje!

Rezika.

(Gre s Štefanom k Poljakovski.) Kako sem srečna, mama!

Poljakovka.

Bog vaju blagoslovi, otroka! Želim vama vso srečo, kakor sem jo užila jaz nekdam. Kakor sodim po svojem čutu, zaslužiš jo, Rezika, v obili meri, in prepričana sem, da je bode moj Štefan ravno tako deležen. Mislila sem včasih in molila za to, da bodeta vživala oba moja sina na tem svetu vse, kar jima more sreče podeliti Bog. A eden — Ferdinand — se mi je izgubil — — ah, čisto izgubil. (Si briše solze.)

Ljubezni mu nisem vzela in mu je vzeti ne morem; če je pa mrtev, naj bode vse — kar je želelo materino srce obema — Štefanovo.

Rezika.

(Stojé jo objame.) Uboga moja mamá!

Štefan.

(Poklekne pred materjo ter ji poljubi roko.) Draga mamá!

(Premor.)

Poljak.

(Vstane in si obriše solzo.) Pusti spomine, mamá, in ne vznemirjaj se! — Samo za četrť ure moram še v mesto. Ko se vrnem, se odpeljeva zopet na Kolóvec, mamá!

Poljakovka.

Dà, le pojdi. pripravljeno je že vse.

Poljak.

Z Bogom! (Ves razburjen naglo odide.)

ČETRTI PRIZOR.

Rezika in Poljakovka.

Rezika.

Mama, glejte, niti vi, niti Štefan mi še nista povedala nič o drugem vašem sinu, da ne vem, je-li še živ ali mrtev. Nikar ne bodite hudi, mamá, ako sem vas žalila s tem vprašanjem!

Poljakovka.

Ne, ne, Rezika, kako morem biti žaljena; toda ta spomin me vselej pretrese, dete moje!

Rezika.

Pustiva torej te žalostne spomine, mamá! Štefan mi že pové vse.

Poljakovka.

Bolje bode, ako ti jaz povem vse. S Štefanom tudi nisva enakih mislij o tej reči; lahko ga pozneje vprašaš, in potem boš sama sodila.

(Mal premor.)

Poljakovka.

Omožena sem bila dvakrat. Prvi moj soprog je bil general pl. Basaj. Rodil se je tu blizu Kamnika, bil je namreč kmetskih starišev sin, doma iz Komenda. Umril je, ko je bil njegov sin Ferdinand še-le tri leta star; zapustil mi je toliko, da sem brez skrbi živela in sina Ferdinanda lahko dobro vzgajala. Imela sem tudi majhno posestvo na Spodnjem Štajerskem, tam pa sem se seznanila z inženirjem Poljakom, kateri je postal drugi moj soprog. Štefan, sin njegov, je osem let mlajši od svojega polbrata. Poljak je umrl, ko sta bila moja sina že oba čvrsta mladeniča. Ferdinand je bil že inženir in imel službo v Celju. Štefan pa je bil še na Dunaju. To je bilo pred desetimi leti. Ferdinand me je takrat obiskoval večkrat

— in živeli smo dosti zadovoljno. Naenkrat pa se je zgodilo nekaj strašnega, in od tedaj nisem videla svojega Ferdinanda nikdar več.

Rezika.

Nikdar več, pravite? Moj Bog, to je grozno! Kaj je bil vzrok?

Poljakovka.

Ferdinand je bil vedno jako samostojen in svojevoljen mladenič. Tako sem še-le po okoliših zvedela, da se je zaročil s hčerjo nekega nižjega uradnika Rakovca v Celju. Čakala sem od dne do dne poročila o tej reči, a ni ga bilo. Kar mi prinese Štefan z Dunaja grozno novico, da so Ferdinanda radi tatvine zaprli.

Rezika.

Radi tatvine? Je-li mogoče? Kaj se je zgodilo?

Poljakovka.

Dejali so, da je ukral svojemu sobnemu tovarišu, nadporočniku Brnjaču več sto tolarjev. Tudi nadporočnik je pričal proti Ferdinandu. Brez sodbe, ali je kriv ali ne, so ga vtaknili med vojake, in moral je na Laško. Čez tri mesece pa je pobegnil, in lovili so ga povsodi brezuspešno. Od onega časa nisem več čula niti besedice o njem. — Ali naj bo, kar hoče, ljubim ga še tako, kakor nekdam; in ko bi ga še enkrat videla, stisnila bi ga k sebi z vso ljubeznijo.

Rezika.

Ljuba mamá, ne izgubite nade, da se Ferdinand vendar še povrne k nam čist in nedolžen.

Poljakovka.

Ah, da bi se to le kmalu zgodilo, da ne ležem prej v grob s strašno mislijo, da je moj sin zločinec!

PETI PRIZOR.

Hišna. Prejšnji.

Hišna.

Komisar Mulej in neki kmet iščeta gospoda sodnika. Nemudoma morata govoriti ž njim.

Rezika.

Papa ni doma; odšel je z gospodom dr. Burgerjem. Pa kaj hočeta?

Hišna.

Kmet pravi, da hoče imeti takoj razpisanih 30 kron, ker je našel rokovnjače! — Ah, tu so! (Odide.)

ŠESTI PRIZOR.

Blaž, Poljak, Mulej in prejšnji.

Mulej.

(Pride z Blažem in Poljakom. Poklonivši se damama:) Mozol, vi ste zasledili kar tri rokovnjače? Govorite!

Blaž.

Dà, tri, gospod komisar, tri glavne tiče . . . Ali pa dobim precej svojih 30 kron, ako jih povem? Toda precej, pravim, sicer ne povem ničesar.

Poljak.

Dà, Blaž; glej, tu so (vzame iz miznice denar in ga položi pred Blaža na mizo) in takoj ti jih izplačam, samo povej imena!

Blaž.

Rokovnjači so torej: Črevljar Bojec — Janez Rak, pisar našega gospoda mèra — glavar vseh rokovnjačev pa je Grog, Nande s Paleževine.

Mulej.

(Strmí.) Nande s Paleževine, vaš sosed? Ali ste prav rekli? Nande, Nande?!

Blaž.

(Prikima.) Vse vama povem, gospoda. Poglejte samo to-le pismo, katero sem našel na Paleževini, ko sem ga hotel s hlapcem prijeti. Pismo je na našo Polonico; — Nande v pismu sam prizna, da je rokovnjač. (Dá Poljaku pismo.)

Poljak.

(Pogleda pismo, ostrmí. Zase:) Moj Bog! — moj Bog! — Ali je mogoče? Ta pisava! Ne, ne, to bi bilo pregrozno! (Se zgrudi na stol, vsi mu hité na pomoč.)

Poljakovka in Rezika.

Štefan, dragi, kaj ti je?

Blaž.

(Vzame krone in jih vtakne v žep.) Ha, ha, rokovnjače imamo, rokovnjače — jaz pa 30 kron.

Zaster pade.

ČETRTO DEJANJE.

Pri Hudmanovi Jeri na Rovih. Najpriprostejša kmečka gostilna. Dve mizi in nekaj stolov, ura in peč. Zadej in na levi vrata.

PRVI PRIZOR.

Jera in voznik Ureh Telečnjakar sedita za mizo, na kateri stojita polič vina in kozarec. Jera šiva.

Blaž Mozol.

(Že malo vinjen, vstopi, a obstoji začuden in smehljaje mej vrati: potem stopi v sobo, se razkorači ter zaxpije.) Hejo, Jera, vina gori! Pa ne tistega jesiha, kakor ga pije ta gostač tvoj, ki je več pri tebi nego na cesti, ta Ureh Telečnjakar! Vina na mizo, tistega starega iz kota; mi smo baroni, pijemo ga po kroni. (Sede k Urhu in vrže srebru tolar na mizo.)

Jera.

(Smejč.) Kje si pa dobil tisto? Zaslužil nisi. Ali si Mozolki platno ukral ter prodal, ali pa si tistega vašega zeta opeharil?

Blaž.

Kaj ukral! Kaj opeharil! Kaj govoriš, baba neumna! Zaslužil sem jih, lahko zaslužil, kakor bi jih za maslo vzal. Vina daj; kaj prašaš in postajaš? (Jera gre na levo.) Oj ti rebro Adamovo, da bi te bil Bog pri

miru pustil! (Vtakne tolar zopet v žep tako, da zarožljajo še drugi tolarji.)

Ureh.

(Porine Blažu svoj polni kozarec.) Dobre volje si, Blaž! (Porogljivo.) Dobre volje, kakor pes, ki pride zdrav iz cerkve!

Blaž.

Kaj ne veš, ko že o psih govoriš, da so pasji dnevi blizu? V pasjih dneh je pa fletno, in že sedaj je fletno, kaj ne, ko te v noge ne zebe. Pomisli, Ureh, ko bi te v pasjih dnevih zeblo v noge! (Jera prinese vino in zopet odide.)

Ureh.

Zakuril bi in za pečjo bi ležal, kakor ti, Blaž, kadar nimaš denarja. Mene bi vsaj Mozolka ne lasala!

Blaž.

(Jezn.) Mozolka, kaj Mozolka! Baba ima gobec, da bi deset povodenj utešila! Gobec ima! (Piše, potem natoči iznova.) Kaj zlodeja pa nosiš Mozolko sèm? Taka je res včasih, da bi dejal, da jo je Bog pozabil postaviti mej egiptovske nadloge! Pa saj ni moja baba, Ureh, kaj češ? (Ponudi Urhu svoj kozarec.) Na, pij, Ureh, pa molči o babah! (Ureh piše in dotoči.) Ko je še tvoja rajnka živela, — Bog jej daj dobro, — dostikrat te je vlekla iz krčme domov! — Takrat nisi tako mirno sedel za mizo, ampak v vrata si gledal kakor Peter Slabavest; in kadar je prišla póte, šel si za njo, kakor ob procesiji sv. Marka za križem: — Bog ji daj dobro na onem svetu, — tvoji rajniki!

Ureh.

(Razžaljen.) Ne bodi neumen, Blaž; pusti mojo Marijano, naj v miru počiva. Ti si se tudi ženil pri njej, morda bi bilo bolje záte, ko bi te bila vzela.

Blaž.

Hoho, hoho, jaz ženil pri njej; kaj pa misliš? Kaj ne, da bi bil potem vsak dan tako slabo kosil, kakor sv. Anton puščavnik? Kolikokrat si pa ti zobe na solnci grel? Kaj? Tak si bil, ko si šel v nedeljo k maši, kakor lakota in draginja.

Ureh.

(Je nevoljen vstal, da bi odšel.)

Blaž.

Sedi, Ureh, sedi! Kam boš hodil? Noči se. O-o, čakaj, pojdeva skupaj! Jaz dam še za 'jednega! Danes se ne šiva, danes se para! (Porine Urhu svoj kozarec.) 'Ta žejne napojit', ta lačne pa zapodit', ta velja danes.

Ureh.

(Navidezno nerad zopet sede in izpije kupico.)

Blaž.

(Kliče.) Jera, še jednega, pa še ne greva! (Jera pride, si briše roke ob predpasnik in odide zopet po vino. Hkratu vstopi pisar Rak, ki sede k mizi tik vrat tuko, da kaže Blažu hrbet.)

DRUGI PRIZOR.

Rak in prejšnji.

Ureh.

Ti lahko tako govoriš, Mozol! Pri vas imate vsega dosti, in če tudi cele tedne popivaš, kadar imaš kaj okroglega, od hiše te vendar ne bodo podili. In sedaj imaš še dobrega prijatelja, vašega zeta na Paleževini, ta ti tudi kaj privošči. (Hoče piti, a Blaž udari s pestjo po mizi, da se Ureh ustraši in postavi kozarec zopet nazaj.)

Blaž.

Hudič je, pravim, hudič, a ne zet, ne prijatelj! Rokovnjač je (Rok se zgane in plašno ozre), sam živ rokovnjač; če ga hudič ne vzame, ni za nič več in drug se mora narediti! (Jera se vrne z vinom, potem gre k Raku in mu tudi prinese vina.)

Ureh.

Kaj praviš, rokovnjač? Ti si pijan!

Blaž.

Kaj pijan? Nič pijan! Trezen, kakor na veliko soboto zjutraj! Veš ti, prijatelj, — Blaž Mozol ni tako, kar si bodi. Čeravno zmerom upijete, da pijem in pijem; — kdo me je pa še vprašal, kdaj in kako sem žejen; žejen ti pravim! Veš ti, jaz nisem kar tako kakšen nebodigatreba; jaz vse vidim. In ko se je tisti Nande, ta rokovnjač, ženil pri naši Polonici, sem gledal tudi na vse strani, kdo je, odkod je! Saj veš, z bogatimi nevestami je dandanes taka, kakor z zajci,

zmerom manj jih je. In vidiš, Ureh, ga že imam ženina »rokovnjača«! (Rekši vrže pest tolarjev na mizo, a hitro jih zopet spravi v žep.) To mi je dal kolóvški oskrbnik, Poljak, ko sem mu povedal, kje so rokovnjači! 30 kronic!

Jera.

Jejmine, Blaž, povej no, kdo pa so rokovnjači!

Blaž.

Nande s Paleževine . . .

Jera.

Kaj? Nande!

Blaž.

. . . Bojec . . .

Ureh.

A, — a, Bojec tudi?

Blaž.

. . . in neki pisar, Rak, katerega pa ne poznam.

Jera.

Jej, jej, jej! In koliko denarja so ti dali za to, da si jih povedal?

Blaž.

Še toliko, še 30 kron dobim, ko hudiče polové. Lovit pa jih pojdejo še nocoj.

Jera.

Še nocoj praviš? Ti nesrečni ljudje!

Ureh.

Kaj pa, Mozol, ko bi bil ti lisici nastavljal, dihurja pa ujel?

Blaž.

Kaj pa, dlaka ti prismojena! Kaj misliš, da je kolóvški oskrbnik zato tako kvišku planil, ko sem mu pravil o rokovnjačih, ker ga je ugriznila bolha? Pisal bo precej v Ljubljano, precej — ti pravim; in vse to bo pisal, kar sem mu bil povedal! Kaj meniš, hudič, da piše škrije zastonj?

Ureh.

Veruj mi, Blaž, če rokovnjači zvedó, da si ti prvi šel bob iz kroga pobírat, pisali ti bodo tudi, pa ne z gosjim repom, ampak s poleni na tvoj hrbet, da bo črn, in se bodo žive klobase delale po njem.

Blaž.

Ti si taka baba, kakor naš France! Veš, Ureh, če me bo kak rokovnjač samó od daleč videl, poteče kakor hudič po loju!

(Rak pomigne Jeri, da hoče plačati. Jera gre k njemu, sprejme denar, na kar Rak naglo odide.)

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji brez Raka.

Ureh.

Da bi le res bilo! Pijmo! Denarja imaš sedaj dosti.

Blaž.

Hvala Bogu, hudiču pa figo! (Pijeta.)

Ureh.

(Že nekoliko pijan.) Veš, Blaž, rad te imam, ker daš rad za vino, toda jedno napako imaš — pa nikaner ne zameri, Blaž — : kolneš preveč!

Blaž.

(Začuden.) Kaj praviš, da jaz kolnem? Jaz ne kolnem; če pa dam včasih hudiču dobro besedo, je to tudi prav. Ali ne veš, da je dejal že en svetnik, da se mora včasih tudi hudiču dobra beseda dati, ker človek ne ve, kam pride po smrti.

Ureh.

Tega ni rekel noben svetnik.

Blaž.

Kaj? Tega ni rekel? Jaz pa pravim, da je rekel. Vidiš, ti ne veš nič, čeprav vsako nedeljo roženkranc moliš in se držiš kakor sam sveti praznik. Čakaj, Ureh, nekaj te bom vprašal. Ali veš, da moramo tudi hudiča ljubiti?

Ureh.

Kdo bo hudiča ljubil! Sovražiti ga moramo, ne pa ljubiti!

Blaž.

Saj sem rekel, da prav nič ne veš. Poslušaj! Hudič je naš sovražnik, sovražnike moramo ljubiti, zato pa moramo sovražnika hudiča tudi ljubiti.

Ureh in Jera.

Hahaha! Dobro!

Blaž.

Čakaj, Jera, sedaj bom pa tebe nekaj vprašal; bom videl, če ti kaj več veš.

Jera.

Le prašaj, Blaž! (Sede smeje tik Blaža, ki ji ovije roko okoli pasu.)

Blaž.

Ker si tako zala baba, pa mi povej, zakaj se je izgubljeni sin vrnil k svojemu očetu?

Jera.

Skesal se je svojih grehov.

Blaž.

Kaj pak! — lačen je bil. (Pije.)

Ureh in Jera.

Hahaha!

Blaž.

(Vstane.) No, zdaj pa jedno urežimo! Čakajta no, tisto mojo, ki je najlepša. Aha! (Poje hripavo in ž njim pojeta Ureh in Jera:)

Bratci veseli vsi,
tralala!
Pesem zapojmo mi,
tralala!
En glašček al' pa dva,
to nam korajžo da,
tralalala.

(Blaž stoji s kozarcem v roki sredi sobe in se po taktu uapol pleše, maje sèm ter tjà.)

Jera.

(Sredi pesmi se ozre prestrašena skozi okno na desni ter hiti gledat, kdo prihaja; Ureh hiti za njo. Blaž, ki vsega tega ne zapazi, poje, vedno bolj vesel, sam dalje. Končno potolče s peto ob tla in zavriska.) **Moj Bog, moj Bog!** (Zbeži od okna na levo iz sobe; za njo steče tudi Ureh.)

ČETRTI PRIZOR.

Blaž in rokovnjači.

Vrata se z ropotom odpró, in v sobo plane tolpa rokovnjačev, na čelu jim Rak. Vsi imajo umetne brače in sajaste obraze. V rokah vihté kolce. Blažu pale kozarec iz roke, zbeži v kot za mizo ter seže v žep po pipec.

Tomaž Velikonja.

Tožil nas ne boš nikoli več! (Hoče nanj s kolom.)

Blaž (z naraščajočim strahom.)

Proč, hudiči, pasjedlakasti! Proč! Strani! Kdor mi pride blizu, trebih mu razparam! Proč! Strani! Ureh, Ureh! (Suva s pipecem okoli sebe in odganja naskakujoče rokovnjače, ki se mu skušajo približati. Bojee zleze pod mizo, se priplazi Blažu za hrbet ter se mu zaleti pod noge. Blaž pade, nanj planejo Velikonja in drugi, ki ga držé za roke.)

Blaž.

Pusti me, hudič! Satan rokovnjaški!

Bojee.

Včera j si ti mene, danes bom pa jaz tebe. (Sega po kolec.)

Zastor začne padati.

Velikonja.

Udari ga! Da bo vedel rokovnjače tožiti!

Blaž.

(Obupano proseč.) Križani Bog! Pustite me! Pustite me!

Bojec.

(Zavihti kolec nad Blaževo glavo.)

Blaž.

Moj Bog! Za pet ran!

(Zastor pade. — Ko se za hip zuova dvigne, leži ubiti Blaž sam na odru. Nato pade zastor zopet.)

Sprememba.

V Črnem grabnu. Skalovje v ozadju, na desni in levi gozd. Na levi majhna lopa, pred njo mizica z dvema štoroma, zadej na desni plapola ogenj; stara ženska vrti na ražnju janjca, okoli ognja sedi več slabo oblečenih možkih in ženskih. Velikonja in Bacek ležita in jesta; Biderban, Kozobrin in Toča kvartajo sedé. V ozadju na visoki skali stoji stražnik Kofendež s puško na rami.

PRVI PRIZOR.

Velikonja.

(Dvigne čašo.) Na tvoje zdravlje, Nona!

Bacek.

Živela! Pa zapoj nam kaj! Lažje pričakamo večerjo!

Kozobrin in Toča.

Dà, zapoj, zapoj!

Nona.

Pa zapojmo vsi! (Sedé poje.)

Cvetočih deklic prsa bela —,
in njih poljubi kakor med,
kako bi duša ne drhtela,
kako bi glas ne pel nam vnet!
Bog svet nam dal v zabavo je,
življenje naše pravo je.

Preteklost žalostno, nejasno
v grob vsi smo položili jo, —
sedanjost ljubimo prekrasno,
v razkošju bomo žili jo, —
In slast in strast bodočih dni
razravnema v žilah naših kri. —

Na ražnju nam diši pečenje
in v žepu nam rožlja zlato, —
in vino nam slađi življenje,
budi želja nam sto in sto,
drhte nam žile v pest roke,
v objem se krožijo same;
Bog svet nam dal v zabavo je,
življenje naše pravo je.*)

DRUGI PRIZOR.

Prejšnji in Obloški Tonček.

Kofendež.

(Sname puško z rane.) Kdo volja?

*) Zložil Rastislav. — Uglasilil V. Parma.

Obloški Tonček.

(Za odrom.) Ferlakar! (Pride z desne strani.) Da bi te črni petek, Kofendež ti stari! Ali ti ne dišim že od daleč? Jaz sem te zavohal že pri Kobaleževem kozolcu; tvojemu dolgemu nosu pa menda ne diši drugzega nego velik kos mesa.

Kofendež.

Kaj boš zabavljal, Tone! Za mesom tudi ti rajši stopiš, nego v cerkev, če je dimnik še tako sajast in črn.

Tonček.

Ali je Gropa doma?

Kofendež.

Če mu ne neseš kaj dobrega, kar zopet pojdi, odkoder si prišel! Nocoj ga ni varno dražiti.

Tonček.

Hm, denar ga, mislim, ne bo dražil. (Odide proti ognju.) Dober večer vsem skupaj!

Velikonja in drugi.

Bog daj, dober večer! Dolgo te nismo videli.

Tonček.

(Pokaže ovna, ki se peče.) Kozobrin, ali si zopet ti tega bekermana pokumal?

Kozobrin.

Dà, jaz. Pa kod si hodil? Mislil sem že, da te ribe jedo in morski raki.

Toča.

(Pridigarsko.) Komur je usojeno, da bo obešen, tisti ne utone!

Kozobrin.

Hahaha!

Tonček.

Čakaj, čakaj, ti Peter Toča, ti izgubljeni lemenatar! Misliš, da bom sam visel, káli? Poiščem si družbo in tebe prvega, kadar mi pojde za vrat. Veš, rad te imam, suša ti študirana! (Odide k lopi; rokovnjači se smejejo.)

TRETJI PRIZOR.

Prejšnji in Nande.

Tonček.

(Potrka na vrata.)

Nande.

(Stopi iz lope.) Kaj hočeš?

Tonček.

(Seže v žep.) Denar sem prinesel, tistih dvajset tolarjev za kolóvškega konja.

Nande.

(Vzame denar.) Dobro. Vtržil si jih sedemdeset, pa druge sem tebi pustil. (Hoče oditi.)

Tonček.

Še nekaj. (Izveče izza telovnika pismo.) To mi je dal v Divači neki človek, ki me je po naše ogovoril. Dejal je, da je záte, mojster Gropa.

N a n d e.

Dobro. (Vzame pismo.) Nocoj nikamor ne hodi! (Toné gre k ognju in sede tik None.) Kdo piše? (Odpre pismo in sede k mizici.) »3. julija ponoči pridejo francoske ordonance v Št. Ožbolt, kjer prenočé. Ogromne svote peljejo seboj.« — 3. julija? To je danes! Nocoj torej! (Vstane.) Velikonja! (Velikonja skoči od ognja in pride k Nandetu.) Kadar pride gospod Rak, naj pride nemudoma k meni! (Družbi.) Pripravite vse puške in streljivo! Ostanite tihi in mirni ter čakajte mojih ukazov! (Odide.)

Velikonja in drugi.

Dà, mojster Gropa! (Nekateri začno nositi orožje, puške, meče in nože skupaj.)

ČETRTI PRIZOR.

Prejšnji brez Nandeta.

Kozobran.

Kaj to pomeni?

Velikonja.

Vrag vedi! Pa kaj te briga! Stori, kar je ukazal; on je naš glavar.

Tonček.

(Čisti svojo puško.) Ti, ti, Peter — čakaj no, kmalu bi bil pozabil.

Toča.

Kaj hočeš?

Tonček.

Danes popoldne sem šel mimo Bukovice in sem ugledal tvojega starega na polju. Ustavil sem se in dejal: Dober dan, oče! Kje pa imate svojega gospoda, sina Petra, ki je za gospoda študiral? Haha, da bi bil ti videl starega Prigoltnika, kako je z motiko planil po razoru proti meni! Haha! Črepinjo bi mi razbil, ko bi se ne bil umaknil.

Toča.

Eh, pusti očeta pri miru in mene tudi, smrt konjska! (Jezno mu obrne hrbet in kvarta dalje.)

Tonček.

E no, ne jezi se, saj ni tako hudo! Kaj morem jaz za to, da si se zagledal v Nono in potem nisi hotel iti v lemenat? Mica iz Praprotnega, ki je jajca nosila v Ljubljano, je pravila, da ni na svetu lepših fantov kot so lemenatarji. Jaz nisem kriv, da nisi hotel biti lep!

Toča.

Pusti me v miru, pravim, griva ti plesniva!
(Odide na desno.)

Velikonja.

Miruj vendar, Tone! Ni prav, da Točo dražiš. Ali ne veš, koliko velja pri Grogi?

Tonček.

Velja ali ne velja, to meni nič mari! Vi se ga bojite, ker zna latinski, in ker vam pomaga s tistim

kolomonom ljudi slepariti. Jaz pri svoji konjariji ne potrebujem ne latinskega, ne kolomona, ne šentjanževih rož.

Nona.

Ne govori tako, Tone! Ali ne veš, kako je Peter oni dan točo naredil na Tunjicah, ko ga je stara Peregrinka od hiše spodila?

Tonček.

Seveda, ti pa veš pravo, Nona! Peter je k hiši pribežal, ko je toča začela že iti. Peregrinka je sedela za pečjo in ni vedela, kaj se godi zunaj. Ko je moral Peter iz hiše, ji je pa s točo zažugal, in baba je potem res verjela, da jo je on naredil.

Rokovnjači.

Hahaha!

Nona.

Pri Kobaležu je vrgel grintavega cvetja pod mizo, pa so se precej vsi gostje skregali in stepli!

Tonček.

Ker jih je sam tako dolgo podpihoval in hujskal! Mej tem sta pa njegova tovariša Kobaleževo kašto izpraznila!

Nona.

Meni je pa dal glodeževih koreninic —

Tonček.

In vendar te ni maral Bobkov Jurij! Hoho! Prosi ga, naj te napravi s tistim svojim kolomonom mlado in devico!

Rokovnjači.

Hahaha! Dobra je ta! Dà, devíca! Nona devíca!
(Nona odíde razžaljena na desno.)

PETI PRIZOR.

Rak in Bojec z leve. Prejšnji.

Rak.

(Bojcu.) Počakaj tu, da jaz prej opravim! Kje je?

Bojec.

Na tista vrata potrkajte! Ali pa znate potrkati?

Rak.

(Osorno.) Če prav ne! (Potrka na vrata lope, Bojec se pozdravi z Velikonjo in z drugimi ter govori z njimi tiho.)

ŠESTI PRIZOR.

Nande in prejšnji.

Rak.

Dober večer, gospod Ferdinand.

Nande.

(Stopivši iz lope.) Težko sem vas pričakoval; zato sem poslal po vas.

Rak.

Bil sem že na potu, ko sem srečal Bojca.

N a n d e.

Sédite, menda ste trudni! (Oba sedeta za mizico.)
Kaj je novega na Kolovcu?

R a k.

Janeza Raka, brdskega pisarja, ni več na svetu. Nocoj, ko je vstopil v to rokovnjaško trdnjavo, je izginil; ostal pa je pravi stari Rakovec, vaš nekdanji tast in spe-

N a n d e.

Vi se norčujete! Povejte, kaj se je zgodilo?

R a k.

Blaž Mozol je v Kamniku pri sodniku Gavriču ovadil vas, Bojca in mene. Komaj sem še odnesel pete.

N a n d e.

Prokleti Mozol!

R a k.

Dà, dà, to je gotovo, kajti sedaj je že v peklu in se mej hudiči pretepa in prepira.

N a n d e.

Moj Bog, kaj pravite?

R a k.

Vaši ljudje so ga za izdajstvo poplačali: pri Hudmanovi Jeri so ga ubili.

N a n d e.

(Plane pokošci in se zgrabi ves prestrašen za glavo.)
Ubili? — ubili? Kdo ga je?

Rak.

Vaši ljudje. (Porogljivo.) Pa kakor se mi zdi, vam je bilo mnogo zanj?

Nande.

(Osorno.) Vi sprašujete več, kakor vam pristoja, gospod!

Rak.

(Hinavsko.) Oprostite, gospod Ferdinand: bolelo me je, ker sem videl, da ste nesrečno Lavro že popolnoma pozabili.

Nande.

(Zamahne z roko.) Ne govoriva o tem! Sami veste, da sem imel z vašo hčerjo najpoštenejše namene. Žal, da me ni bila vredna.

Rak.

Toda sama ni bila kriva.

Nande.

Sama ne, vem; — a kriva je bila tudi. To mi zadošča. Ne govoriva več o tem! Kaj veste o Francozih?

Rak.

Najlepše novice.

Nande.

Torej govorite!

Rak.

Mej Francozi, ki pridejo nocoj z blagajnicami skozi to dolino v Št. Ožbolt, je tudi oseba, katera je

— seveda ne sedanjemu rokovnjaču Grogi — pač pa nekdanjemu gospodu Ferdinandu jako zanimiva.

N a n d e.

(Radovedno.) Kdo je to?

R a k.

Poveljnik čete je kapitan Boissac.

N a n d e.

Boissac? — ne poznam ga.

R a k.

Razen dveh drugih oficirjev pa spremlja četo še neki Vernazz, tajaik in slovenski tolmač vojvode Dubrovniškega, maršala Marmonta.

N a n d e.

(Velno pozornejši.) A kdo je ta Vernazz?

R a k.

Doslej sem vam povedal, kdo in kaj je ta mož sedaj, bolj vas bo pa zanimalo zvedeti, da ta človek ni bil vedno Vernazz, nego da je bil enkrat nadporočnik pri našem domačem polku Simbschen.... in takrat, ko še ni bil avstrijski izdajnik, takrat ni bil Vernazz, nego...

N a n d e.

(Je planil pokonci.) Nego Brnjač, kaj ne, Brnjač?!

R a k.

Dà, Brnjač.

N a n d e.

(Strastno.) Brnjač, lopov Brnjač! (Strese Raka za ramo.) Človek, starec, Bog ti pomagaj, če lažeš! Zadržim te! (Rokovnjači vsi napeto poslušajo.)

R a k.

(Mirno.) Bodite mirni, gospod Ferdinand! Mene le veselí, da vas Paleževina z vso svojo mlado srečo ni toliko zmotila, da niste pozabili onega imena.

N a n d e.

To ime pozabil! Ah! Kdo me je storil tega, kar sem, nego oni lopov! In jaz bi pozabil! Kadar ga plačam, tedaj pozabim. In plačati ga moram, — li čujete? — moram! Tudi vas poplašam, Rakovec; preskrbim vam kruha. (Drugim.) Poplašam vas vse — vse. (Rokovnjači so se polagoma zbrali okoli njega.)

B o j e c.

(Pristopi k Nandetu.) Mojster Gropa, beriči so te že iskali, na Paleživini in tudi pri Mozolovih so spraševali Polonico.

N a n d e.

Polonico? Ubogo deklè! (Zase.) Ah, maščujem se! (Družbi.) Ali ste pripravljeni? Stopite v vrsto! (Rokovnjači stopijo naglo v dve vrsti. Vsak drži ob desnem boku puško, na levi strani imajo nekateri sablje ali za pasom velike nože. Ženske pospravijo ogenj in drugo ter stojó v ozadju.) Nocoj pridejo tod mimo skozi Črni graben Francozje, ki vozijo seboj polne blagajnice. Te jim moramo vzeti. — Razdelite se na dva oddelka! Prvega

boš vodil ti, Bojec. Zasedi ž njim parobek pod Samoglavino in napadi francosko četo od zadej! Drugi del boš vodil ti, Velikonja. Zasedi ž njim goščavo tu spodaj in čakaj toliko časa, da začne Bojčev oddelek streljati. Oba oddelka zgrabita potem Francoze od obeh strani; uiti nam ne sme nihče. Postrelite vse, samó tistega oficirja, katerega vam pokaže gospod Rakovec, pripeljite mi živega! Živega, Tomaž! Ali si razumel?

Tomaž Velikonja.

Razumel, mojster.

N a n d e.

Sedaj pojdite! Kmalu pridejo. (Rokovnjači se razdelé na dva dela ter odhajajo z Bojcem na levo, z Velikonjo na desno. Tedaj se začuje dolg pisk.) Stojte, kaj je to? Ali so že tu? (Steče na vzvišen prostor ter posluškuje proti ozadju.) Dà, dà, zdi se mi, da slišim prihajati voz in ljudi!

K o f e n d e ž.

(Priteče.) Mojster Grog, Francozje so že v dolini.

N a n d e.

Naprej torej! Hitite! (Rokovnjači in za njimi ženske odhitó.)

SEDMI PRIZOR.

N a n d e s a m.

N a n d e.

(Sila razburjen.) Moj Bog, moj Bog, torej sem dočakal trenotek, za katerem sem hrepenel celo večnost!

Daj mi živega v roke, ti maščevalec — gori na nebu, živega mi daj, da ga kaznujem po pravici! (Poklekne.) Usliši me, prisegam ti, da zapustim to družbo ter postanem zopet pošten človek! Moj Bog! Moj Bog! (V besni strasti sklepa roke k molitvi in jih dviga proti nebu. Po kratkem premoru nato se začnejo najprej na levi, potem na desni strani strelj, hrup, žvižganje, vojaški rog. Nande skoči pokonci, steče s puško na levo, Oder ostane za nekaj hipov prazen. V tem počju še nekaj pušk, nato prihrumé z desne strani oddelek rokovnjačev, na čelu jim Velikonja in Tonček, ki peljeta zvezanega Vernazza. Vrnejo se tudi ženske.)

OSMI PRIZOR.

Vernazz in rokovnjači brez Nandeta.

Kozobrin.

Haha, to je plen! Fantje, to bo pijače! Ohâ!
(Odloži zaboje.)

Tonček.

Hud boj smo imeli, toda to opico imamo živo.
Groga bo vesel.

Bacek.

Kaj neki stori ž njim?

Tonček.

Ne vem, a zdi se mi, da ga božal ne bo.
(Nov oddelek rokovnjačev pride z leve pod vodstvom Bojca. Nekateri nosijo zaboje. Dva sta ranjena.)

DEVETI PRIZOR.

Prejšnji in Bojec s tovariši.

Biderban.

(Z zavezano roko.) Ta prokleti kapitan! Joj, kako me boli!

Bojec.

(Ima obvezano čelo.) Miruj! Preklal sem mu zato glavo. A kje je Gropa?

Bacek in Kozobrin.

(Gledata na levo.) Že prihaja. Evo ga!

Tonček.

(Vernazzu.) Tvoj sodnik je tu!

DESETI PRIZOR.

Nande in prejšnji.

Nande.

(Pride in obstoji na levi v ozadju; rokovnjači stopijo na obe strani, v sredi stoji Vernazz, ob njem Tonček in Tomaž. Po kratkem premoru pride Nande v osredje ter reče Tončku:) Vzemi mu zamah iz ust! (Tonček potegne Vernazzu zamah iz ust.) Prižgite baklje. (Bacek, Kozobrin in Biderban prižgó baklje.)

Vernazz.

Pustite me! Kaj hočete? Vse vam dam, kar imam. Pustite me, saj vam nisem storil nič hudega!

N a n d e.

(Stopi pred njega, sname brado in lasuljo, plašč mu pade z ramen na tla.) Nič hudega nisi storil!? Brnjač, ali me poznaš?

V e r n a z z.

(Preplašen.) Pl. Basaj, ti — ti si?! (Omahne na koleno.)

T o m a ž i n T o n č e k.

Kaj pravi? — pl. Basaj? (Rokovnjači strmo vprašujejo: »kaj? — kaj?«)

N a n d e.

(Stopi naprej.) Ne, nisem. Pl. Basaja ni več. (Vernazzu.) Ta, ki stoji pred teboj, je Groga, glavar rokovnjačev; in ti (pokaže družbo) so moji prijatelji.

T o m a ž.

Dà, mojster Groga!

R o k o v n j a č i.

(Hkratu.) Dà, dà, tvoji prijatelji.

N a n d e.

(Vernazzu.) Glej, ti si mi naredil to, in nocoj sem molil, da se ne pogrezne svet prej, predno se ne srečava. Izdajalec, sedaj si v mojih rokah! Ali veš, kaj je to, v rokah rokovnjača? (Družbi.) Možje, dober večer smo zadeli danes: denarja smo dobili obilo (pokaže zaboje) in tega lopova. Toda jaz denarja nočem, vaš je ves in razdelite si ga mej seboj! Zàse hočem samó tega. (Pokaže Vernazza.)

Vernazz.

(Dvigne rotoče svoje zvezane roke.) Basaj, prosim te, odpusti! Rotim te . . .

Tomaž.

(Ga prekine.) Molči, pes!

Rokovnjači.

(Hkratu.) Pobjimo ga! (Hočejo planiti nanj, a Nande jih zadrži.)

Nande.

Pustite ga! — Nekaj let sem že pri vas, in nihče ne vé, kdo in odkod sem ter zakaj sem prišel v vašo družbo. Danes pa izvedite, da sem bil še nedavno gospod, plemenit gospod. A glejte, ta človek me je hotel ugonobiti, ker je bil pohoten moje neveste. In ukral mi je čast, ukral nevesto ter ugonobil mene in njo! Dasi nedolžen, sem se moral skrivati kakor volk po brlogih in gozdih; zapustiti sem moral vse najdražje in postati ropar.

Rokovnjači.

(Vernazzu.) Gorjé ti, gorjé ti!

Tomaž.

(Hkratu.) Smrt njemu!

Vernazz.

Milost, odpusti, Basaj!

Nande.

Vi ga sodite, jaz ga ne bom. (Odide.)

EDNAJSTI PRIZOR.

Prejšnji brez Nandeta.

Vernazz.

Basaj, Basaj! (Se zgrudi na tla.)

Tomaz.

Obesimo ga!

Rokovnjači.

Obesimo vraga!

Vernazz.

Milost, milost! Ves svoj denar, vse vam dam, samó izpustite me!

Tonček.

Nesi ga seboj, tisti svoj denar, mi imamo drugega dovolj. (Ga potegne kvišku.) Kozobrin, ti si včasih za konjederca služil, zato boš tudi obešati znal!

Kozobrin.

Škoda vrvi! V prepad ž njim!

Rokovnjači.

Dà, v prepad, v prepad! (Zgrabijo Vernazza, ki se brani, da ga morajo skoraj nesti. Ko ga sunejo v ozadju s skale v prepad, Vernazz zakriči, rokovnjači in ženske, ki veselo poskakujejo, pa se krohočejo.) Hahaha!

Zastor naglo pade.

PETO DEJANJE.

Pisarna v prítliščju na Kolóvcu. Okna zamrežena. Na desni vhod v ječo. Na levi in zadej vrata. Pohištvo leseno in najpriprostejše. Na pisalni mizi stoji črn križ in dvoje sveč. Na steni visi puška.

PRVI PRIZOR.

Komisar Mulej in Štefan Poljak. Nastopita hkratu.

Mulej.

(Pride skozi srednja vrata.) Lepo prosim odpuščenja, gospod oskrbnik, da vas motim ob toli pozni uri...

Poljak.

(Ki je prišel z leve strani.) Kaj se zgodilo, gospod komisar?

Mulej.

Ujeli smo rokovnjača.

Poljak.

(Mu da roko.) Ah, izvrstno! Čestitam, gospod komisar!

Mulej.

Ponosen sem na svoj vspah tem bolj, ker se mi je posrečilo, ujeti rokovnjaškega glavarja.

Poljak.

(Odskoči.) Nandeta? Moj Bog, Nandeta ste ujeli?

M u l e j.

Dà, Nandeta s Paleževine.

P o l j a k.

(Omahne ves uničen na stol. Zase.) Ubogi Nande! —
(Glasno.) A kako ste ga vendar našli?

M u l e j.

Izročili so nam ga lastni ljudje, — njegovi tovariši.

P o l j a k.

Fej, fej, izdajalci! (Plane razburjen po konci.)

M u l e j.

Sinoči sta prišla v Kamnik k sodniku Gavriču dva moža. Zahtevala sta, da se jima izplača takoj razpisana nagrada, katero dobi tisti, ki naznani kaj natančnejega o onih roparjih, ki so v Črnem grabnu pograbili francozki denar ter umorili Vernazza. Gavrič ju je dal seveda nemudoma zapreti.

P o l j a k.

Prav je storil! Lopova!

M u l e j.

Pri preiskavi sta moža vse izpovedala ter se izdala, da sta bila sama tudi pri tistem ropu in umoru. Povedala sta končno, da misli nocojšno noč pobegniti Nande s Polonico na Paleževini preko meje.

P o l j a k.

In izdajalec sta vas nato peljala na Paleževino ter vam izročila Nandeta? (Komisar prikima.) Oh, kako podlo, kako nizko!

Mulej.

Ha, celó mej roparji ni pravega prijateljstva, v istini. — Paleževina spada pod Kolóvško gosposko, zato pripeljejo rokovnjaškega glavarja semkaj.

Poljak.

Kaj pravíte? Sem, tu sem ga pripeljejo?

Mulej.

Dà, vsak hip morajo biti tu; prav zato pa sem hitel naprej, vas prosit, da sprejmete jetnika za to noč v Kolóvške ječe (Pokaže na leva vrata.) Jutri ga daste odvesti v Ljubljano. Vojakov imam dovolj seboj.

Poljak.

(Tiho.) Dà, dà, gospod komisar! (Ves prepaden gleda v zadnja vrata. Zunaj se sliši ropot, žvenket orožja. Vrata se naglo odpro, vojaki z bakljami privedo najprej zvezanega Nandeta, ki ima s krvavim robcem zavezano čelo, in Obloškega Tončka, ki gleda v stran.)

DRUGI PRIZOR.

Poljak, Mulej, Tonček, Nande. Pozneje vojaki z Rakovcem.

Mulej.

Tu so, gospod oskrbnik! Ta je vaš. (Pokaže Nandeta! Oskrbnik gleda prepaden v stran. Nande ima glavo sklonjeno. — Tončku.) Ali je ta rokovnjaški glavar?

T o n č e k.

(Povesi glavo, tiho, sramežljivo.) Ta je menda. (Osorno.) Kaj meni mar! Sedaj ga imate! Mene pa pustite, da grem svojim putem!

N a n d e.

(Dvigne glavo, pomeri Tončka od nog do glave ter se bridko nasmeje.)

M u l e j.

Počasi, prijatelj! Tudi vi ostanete v zaporu; oni starec je o vas povedal, da ste sam tudi rokovnjač in da ste vrgli prav vi Vernazza v prepad. Z vojaki pojedete nazaj v Kamnik! (Vrata se znova odpro, vojaki prineso mrtvega Rakovca.) A kaj je to?

P o l j a k.

Gospod Rakovec? Mrtev? Ali je mrtev?

V o j a k.

Na poti semkaj nam je ušel. Ker se na naše klice ni ustavil, sem ga ustrelil.

N a n d e.

(Pokima z glavo ter gleda odslej ves čas proč od Tončka in Rakovca.)

M u l e j.

Tudi mrtveca nesite v Kamnik! — Pojdite in pripravite se na odhod! (Vojaki odvedejo Tončka in odnesó Rakovca. Le dva vojaka ostaneta pri durih.) Priporočam se, gospod oskrbnik! Slabo noč bodete imeli nocoj, toda pomagati ne morem! (Se smeje.)

Poljak.

(Se nakloni komisarju.) Lahko noč, gospod komisar!
(Ga spremi do vrat.)

Premor.

TRETJI PRIZOR.

Poljak, Nande, vojaka.

Poljak.

(Se vrne do srede sobe, obstoji neodločen. Premor. Prime se za glavo, zamahne z desnico in reče osorno vojakoma, ki stojita pri durih.) Pojdita še vidva! Stražita v veži!
(Vojaka odideta.)

ČETRTI PRIZOR.

Poljak in Nande.

(Ko sta brata sama, nastane mal premor. Poljak se približa Nandetu.)

Poljak.

(Zamolκλο.) Ferdinand!

Nande.

(Mirno. Ga srpo pogleda.) Dà, jaz sem. (Premor.)
Odveži mi roke! Potem pa poslušaj, če hočeš!

Poljak.

(Se plaho ozre v Nandetov obraz, premišlja dva, tri hipe, potem pristopi in mu oprostí roke.)

N a n d e.

(Si popravi obvezo na čelu, potem pravi hlastno.) Malo vode mi daj!

P o l j a k.

(Mu nalije poln kozarec.)

N a n d e.

(Izpije vodo, potem naglo.) Kaj storiš sedaj z menoj, Štefan?

P o l j a k.

(Sede za mizo, nasloni glavo na desnico in molči.)

N a n d e.

Če pustiš, da me odpeljejo vojaki jutri v Ljubljano, usmrté me tamkaj, predno bo zopet polna luna na nebu. (Hladno.) Ali ne veruješ, Štefan, da me usmrté?

P o l j a k.

(Hripavo.) Kaj naj storim?

N a n d e.

(Stopi bliže.) Izpusti me! — Izpusti me, pravim! Nikdo ne vé, kdo sem, nikdo razen — tebe. Edini, ki je vedel to, tudi on bo molčal. Mrtvega so ga odnesli od tu ravnokar.

P o l j a k.

(Si pokrije z obema rokama obraz.) Grozno!

N a n d e.

Izpusti me, Štefan! Nikdar v tem življenju se najini poti ne srečata več. (Premor.) Poslušaj me, Štefan, (mehko in tiho) dosti časa nimava . . . Zaprli so me v

Celju radi tatvine! Glej, jaz takrat nisem bil tat! Imel sem nevesto, hčer onega Rakovca, katerega so nocoj ubili tvoji vojaki. Za njo je hodil tudi neki častnik, Brnjač. Stanovala sva s tistim lopovom v jedni hiši v sosednjih sobah. In ta lopov si je izposodil 500 kron, da jih je del v mojo omaro in potem mene ugonobil. Vtaknili so me med vojake pod poveljstvo Brnjačevo, ki je zapeljal mojo nevesto. Umrla je z otrokom vred; in potem je mene trpinčil, kakor je le mogel. Ušel sem, in hote vrniti se preko Gorenjskega domov, zašel sem mej ljudi, katere ti preganjaš, mej rokovnjače. Bili so tu, predno sem prišel jaz, in ostanejo tudi za menoj. A jaz gnan in pójan kakor volk, našel sem jih in ostal mej njimi. Nocoj pa sem se napotil, da jih zapustim. Vedi Štefan, oni Vernazz, katerega smo usmrtili gorí v Črnem grabnu, to je tisti Brnjač, ki je kriv, da sem danes to, kar sem.

Poljak.

Ubogí, ubogí brat!

Nande.

Štefan, izpusti me! Če pa nočeš, — če pa nočeš — moj Bog, zgôdi se še to! Dovolj sem izkusil, dà, tudi to ne bo najhujše, da me brat izroča smrti!

Poljak.

Prosim te, ne govori takó! (Premor.) Pa kaj hočeš storiti?

Nande.

Proč pojdem, — nocoj še bom onstran meje...

Poljak.

(Se obrne v stran, zmaže z glavo.) Ne, ne smem; Nande, ne morem.

Nande.

Štefan, kje so pa naša mati? (Poljak omahne na mizo in začne plakati.) Ko me jutri odvedó, sporoči jim da nisem bil tat... povej mami vso mojo strašno usodo, pa reci jim, Štefan, to jim reci, da sem jih ljubil vedno — vedno ter da sem jih v zadnjem hipu svojega življenja prosil odpuščanja. In sedaj, z Bogom, Štefan! Ne zamerim ti, da se me ne upaš izpustiti! Ostani srečen! (Gre sam proti ječi.)

Poljak.

(Plane pokonci.) Nande! — Čuj me, Nande, srečen bodi tudi ti! Glej. (odpre miznico) to pilo ti denem pod posteljo; prepili železje na oknu, zunaj ni straže. Toda pazi, bodi previden, da te ne zalotijo na poti komisarjevi vojaki! (Gre v ječo.) Bog s teboj, Nande! (Premor.) Sedaj pa pojdi, da te zvežem.

Nande.

(Stopi k Poljaku, ki drži v rokah vrvice.) Tu — Štefan!

Poljak.

(Dvigne roko, da bi zvezal brata, a roka mu omahne; v istem hipu vzklikne.) Nande, moj ljubi Nande! (Objame Nandeta.)

Nande.

Štefan! (Plaka v objemu Poljaka. — Premor. — Ko odstopita, zveže Poljak Nandetu roki.)

Poljak.

Z Bogom. Nande! (Odhaja proti srednjim vratom, a se vrne zopet in objame brata znova.) Z Bogom!

Nande.

Ostani srečen, — Bog Te blagoslovi!

(Poljak naglo odide skozi srednja vrata; vstopi vojak, kateri odvede Nandeta na desno v ječo.)

Zastor pade. — Sprememba.

Prizorišče kakor v II. dejanju po spremembi. Grom narašča, ponehuje in zopet narašča. Vihar.

PRVI PRIZOR.

Nande.

(Pribeži z leve strani. Sila je razburjen in utrujen.) Tu sem, — ah! — ta beg je bil strašen, — ta pot grozna! Čez dvin in trn — preko kamenja — preko jarkov in skal — skozi temni gozd sem bežal — bežal kakor tat — morilec, plazeč se in koprneč. Ah, za vsakim grmom sem videl sovražnika, in stokrat se mi je zdelo, da teče nekdo za menoj, da slišim klice in zopet šepetanje; »Lej ga, tam, tam!« In bežal sem, bežal kakor obstreljena zver... Ah, in sedaj sem tukaj — svoboden zopet — prost okov — rešen ječe in smrti! Novo življenje se začinja, — življenje dela in poštenja kakor nekdanj... Moj Bog! (se plaho ozre in beži na desno) kaj je to bilo? (Posluša.) Ta šum? Koraki? — Ne, ne. Sreče mi bije toli silno in žila mi

utriplje tako burno, da si domišljam kakor bi čul za seboj ljudi. Toda nikogar ni, sam sem in tu (pokaže na okence) moja Polonica! (Stopi k oknu in potrka. Pokliče tiho:) Polonica, Polonica! Ali spiš? Polonica slišiš, jaz sem. Vstani!

DRUGI PRIZOR.

Nande in Polonica.

Polonica.

(Se pojavi na oknu.) Nande, ti — ti si?

Nande,

Dà, jaz, tvoj Nande. Strmiš, dekle moje, kaj ne? — in svojim očem ne moreš verjeti, da me vidiš zopet tukaj, ko so me komaj pred dvema urama pod tvojim oknom ujeli in uklenili, kaj ne?

Polonica.

Ah, Nande, kakó sem plakala, ko so te vojaki odvedli! Obupala sem skoraj, in če bi te ne bilo nazaj, umrla bi, umrla!

Nande.

Ne, ne, Polonica, ne umrješ, ne, — živeti moraš, živeti z menoj, veselo srečno, blaženo, samo záme — samo záme! Ali obleci se naglo — takoj. Brž, brž! Bežati morava precej odtod.

Polonica.

Dà, dà, bežíva, kamor hočeš, Nande. Ne upiram se več, — čakaj, takoj se opravi! (Zgine z okna.)

TRETJI PRIZOR.

Nande sam.

Nande.

Samó hip še in za vselej zapustim kraj, kjer sem preživel toliko sreče, pa tudi toliko gorjâ. Samó hip še in za vselej se ločim od zemlje, kjer mi živi mati in brat. Moj Bog, nisem mislil, da bo ta ločitev tako težka! (Ustraši se.) Ah, in zopet — tu — tu — kaj je to? — ti glasovi? — Ali so vendarle? (Teče v ozadje in gleda na vse strani.) Nič, nič ni bilo.

ČETRTI PRIZOR.

Nande in Polonica (plaka.)

Nande.

(Hiti k njej.) Ti plakaš Polonica? Ali nočeš z menoj, — ali res nočeš?

Polonica.

Oh, Nande, kamor hočeš! Ali saj veš, Nande —!
(Se nasloni nanj.)

Nande.

Bodi mirna, predraga, bodi mirna in ne pomišljaj se več!

Polonica.

Moja stara, siva mati, — kaj bo sama — brez mene?

N a n d e.

Tvoja mati? — Polonica, lej tudi jaz imam mater, sivo, dobro mater, — toda niti k njej ne smem — ne smem je videti — ne smem je poljubiti v slovo — morda zadnjikrat — za večno! — Toda tudi to preneseva, Polonica! Lej, saj ti hočem biti odslej vse, tvoj mož, brat in mati, in ti boš moje vse. Srečna bova vendar-le, srečna morava biti! Ali sedaj pojdi — pojdi — muditi se ne smeva več!

P o l o n i c a.

Pa kam greva, Nande?

N a n d e.

Na Štajersko. Tam si kupim posestvo in tam bom delal, skrbel záte, Polonica. Ali pojdi sedaj, pojdi; kaj se obotavljaš?! (Začuje se dolg pisk.) Kaj je to?

P o l o n i c a.

(Plaho.) Zdi se mi, da je kanja zakričala.

N a n d e.

Ne, ne, to ni bila nočna tica. Bežíva, Polonica! (Jo vleče siloma na levo.)

P o l o n i c a.

(Se rahlo brani.) Pusti me, Nande, samo enkrat naj še vidim svojo mater, — le enkrat še; takoj sem zopet tu — vrnem se v hipu; ali smem? (Sklene pro-seč roki.)

N a n d e.

Hiti, hiti! Sovražniki so blizu. (Polonica odhiti.)

PETI PRIZOR.

N a n d e sam.

N a n d e.

(Teče za vogel hiše in posluša, hiti na drugo stran ter zopet posluša. Potem teče k vratom in zakliče poln strahu.)
Polonica, Polonica, ali greš?

P o l o n i c a.

(V hiši.) Precej, precej!

ŠESTI PRIZOR.

N a n d e, komisar M u l e j in vojaki, ki se pojavijo na desni in levi strani s povešenimi puškami in nasajenimi bodali. Komisar ima v rokah pištolo.

N a n d e.

(Se umakne v ospredje odra na desno prav do hiše, potegne pištolo iz žepa in stoji v silni razburjenosti, a moški kljubovalnosti pripravljen na vse.)

M u l e j.

Odložite orožje! Uiti nam ne morete.

N a n d e.

Podam se nikdar! (Ustrelj proti Muleju, a ga ne zadene in zbeži proti ozadju. Z obeh strani počj par pušk, Nande se opotoče in pade vznak.)

SEDMI PRIZOR.

Polonica in prejšnji.

Polonica.

(Prihiti iz hiše) Jezus, Marija! — Nande! — Nande!
(Se zgrudi preko Nandeta.)

Zastor pade.

